

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA PLÁNOVÁNÍ KRAJINY A SÍDEL

Česká
zemědělská
univerzita
v Praze

Zaniklá osídlení po 2. světové válce v okrese Náchod

Bakalářská práce

2023

Vedoucí práce: Ing. arch. Václav Fanta, Ph.D.

Bakalant: Matyáš Vích

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Zaniklá osídlení po 2. světové válce v okrese Náchod“ vypracoval samostatně za použití uvedených zdrojů, vlastních poznatků a pod vedením vedoucího bakalářské práce. Svým podpisem prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze, dne

Poděkování

Děkuji za podporu své rodině, svým nejbližším a Ing. arch. Václavu Fantovi, Ph.D. za odborné vedení práce a důležité rady.

V Praze, dne

Zadání

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:	Matyáš Vích
Studijní program:	Územní technická a správní služba v životním prostředí
Vedoucí práce:	Ing. arch. Václav Fanta, Ph.D.
Garantující pracoviště:	Katedra plánování krajiny a sídel
Jazyk práce:	Čeština
Název práce:	Zaniklá osídlení po 2. světové válce v okrese Náchod
Název anglicky:	Settlements abandoned abtber second world war in district Náchod
Cíle práce:	Cílem bakalářské práce je rozbor sídel zaniklých po 2. světové válce v okrese Náchod. Součástí práce bude jak analýza starých map a terénní průzkum zaniklých obcí, tak rešerše o politicko-historických okolnostech.
Metodika:	Student v bakalářské práci zpracuje tato témata: Část A - teoretická 1) Stručná rešerše k problematice zaniklých obcí obecně - zaniklé středověké osady, příklady ze zahraničí, výzkumné metody (historická geografie, lidar apod.). 2) Stručná rešerše k proměně krajiny a osídlení českých zemí v období 30. - 50. léta 20. stol. (záběr pohraničí, 2. světová válka, odsun/vyhnání německého obyvatelstva, komunistický převrat, kolektivizace zemědělství, vznik hraničního pásma atd.). 3) Stručný popis sídelně-historického vývoje Náchodska (pravěké osídlení, středověká kolonizace, průmyslová revoluce, 20. století). 4) Rešerše publikované literatury k zaniklým obcím na Náchodsku. Část B - praktická 1) Soupis zaniklých sídel po 2. světové válce v okrese Náchod, mapa okresu se zobrazením těchto sídel. 2) Inventurní popis uvedených sídel, zahrnující stručnou historii vesnice, popis zánikových okolností, popis současného stavu, fotodokumentaci, srovnání starých map (zejm. stab. katastru) se současnou podobou vesnice (možno využít letecké snímky či lidar), zakreslení dochovaných struktur do GISu. Ke každému sídlu bude vytvořena mapa porovnávací situaci na stab. katastru a lidarový snímek s vyznačením dochovaných struktur.
Doporučený rozsah práce:	dle příslušného nařízení děkana
Klíčová slova:	zaniklé obce, pohraničí, 20. století.

Doporučené zdroje informací:

1. CÍLEK, Václav a kol. Vstoupit do krajiny: o přírodě a paměti středních Čech. Praha: Dokořán, 2004. 110 s. ISBN 80-86569-58-6.
2. ČERNÝ, Ervín. Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plůžin. Historicko-geografická studie v regionu Dražanské vrchoviny. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992.

ps://is.czu.cz/auth/student/zobraz_zp.pl?zp=294580;obdobi=1083;studium=254523;zp=294580

02.23 14:38

Zadání závěrečné práce

3. HAUSEROVÁ, M. a POLÁKOVÁ, J. Pomůcka pro používání základních historických map. Praha: Ústav památkové péče FA ČVUT, 2015.
4. KUNA, Martin a kol. Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle = Non-destructive archaeology: theory, methodst and goals. Praha: Academia, 2004. 555 s., [40] s. barev. obr. příl. ISBN 80-200-1216-8
5. SEMOTANOVÁ, Eva. Historická geografie českých zemí. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002. 279 s. Práce Historického ústavu AV ČR = Opera Instituti historici Pragae. Řada A, Monographia; sv. 16. ISBN 80-7286-042-9.

Předběžný termín obhajoby: 2022/23 LS - FŽP

Elektronicky schváleno: 21. 2. 2022
prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.
Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno: 22. 2. 2022
prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.
Děkan

Abstrakt

Tato bakalářská práce má za úkol popsat vývoj Náchodska od dob středověkých až po dobu současnou, se zaměřením především na období 2. světové války a časů poválečných. Za pomoci originálních map stabilního katastru porovnat vybrané dnes zaniklé obce s aktuálními mapami, součástí srovnání je také, fotograficky zdokumentovaný, terénní průzkum. V práci je vytvořena i tabulka současného stavu a možného rozvoje vybraných míst. Výsledkem jsou mapové výstupy zobrazující lokalitu a vývoj vybraných obcí.

Abstract

Content of this bachelor's thesis is to describe the development of the Náchod region from medieval times to the present. With the help of original maps of the stable cadastre to compare the selected lost villages with the current maps, the comparison also includes a photo documentation from field survey. The results contains map outputs showing the location of interest and development of the selected villages.

Klíčová slova: Náchodsko, 2. světová válka, středověké osady, osídlení, stabilní katastr, krajina

Keywords: district of Náchod, World War II., medieval villages, urbanization, stable cadastre, landscape

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíle práce.....	10
3	Rešerše literatury	11
3.1	Zaniklá osada, sídlo.....	11
3.2	Krajina.....	12
3.3	Vysídlování, osídlování českého pohraničí po 2. světové válce.....	12
3.4	Literatura Náchodska	13
4	Metody a postup zpracování.....	15
4.1	Vybraná území	15
4.2	Stabilní katastr.....	15
4.3	Současnost.....	15
4.4	Zpracování srovnávacích situací	16
4.5	Terénní průzkum a fotodokumentace.....	17
5	Charakteristika území.....	18
6	Stručný popis historického vývoje Náchodska	20
6.1	Historický vývoj do 20. století.....	20
6.2	Historický vývoj od 20. století.....	21
6.2.1	Komunistický převrat	24
6.2.2	Kolektivizace zemědělství	25
6.2.3	Krajina a její proměny	27
7	Středověké osady.....	28
7.1	Definice středověké osady	28
7.2	Výzkumné metody	29
7.2.1	Historicko – geografická metoda.....	29
7.2.2	Archeologická metoda	29
7.2.3	LIDAR	30
7.3	Příklady zaniklých středověkých osad ze zahraničí.....	31
8	Vybrané zaniklé obce v okrese Náchod	33
8.1	Běloves u Náchoda.....	34
8.2	Domkov.....	36
8.3	Feldhöfel	37
8.4	Krčmov.....	38

8.5	Libná.....	39
8.6	Studená Voda	40
8.7	Šeřeč	42
8.8	Záboř	42
9	Výsledné zhodnocení.....	44
9.1	Běloves	44
9.2	Domkov	47
9.3	Feldhöfel.....	50
9.4	Krčmov	53
9.5	Libná.....	56
9.6	Studená Voda	59
9.7	Šeřeč	62
9.8	Záboř	65
10	Diskuse.....	69
11	Závěr	71
12	Seznam literatury	72
13	Seznam tabulek	77
14	Seznam obrázků	77
15	Přílohy.....	81
15.1	Běloves u Náchoda.....	81
15.2	Domkov	87
15.3	Feldhöfel.....	90
15.4	Krčmov	91
15.5	Libná.....	96
15.6	Studená voda	104
15.7	Šeřeč	108
15.8	Záboř	115

1 Úvod

Region Náchodska je mi celý život blízký, jelikož část mé rodiny pochází z této oblasti i přímo z okresního města Náchod. Vzhledem k výše zmíněnému tento region pravidelně navštěvuji a mám o něm i o jeho historii povědomí. Tím se pro mě psaní této bakalářské práce stalo o to zajímavější a vím, že na daná místa budu již pohlížet jinak.

Stejně tak se zajímám o historii 2. světové války a považuji za důležité o tomto tématu znát, co nejvíce. Co se týče problematiky zaniklých obcí, s tou jsem se až do této bakalářské práce příliš neseťkal, ale přišlo mi to jako téma vhodné ke zpracování právě bakalářské práce. Celkově pro tuto práci bylo důležité nejen hledání informací či rešerše literatury, ale také samotný terénní průzkum vybraných lokalit.

Při zpracovávání této práce jsem mimo jiné zjistil, že zanikání osad bylo „běžné“ na celém území České, tehdy Československé republiky, tedy nejen na území vybraného Náchodska. Jako velmi obohacující považuji rozkrývání historie a osudů zaniklých vesnic i jejich obyvatel. Mnohdy osudy byly až kruté a nemělo by se na tyto události zapomínat. Doufám, že třeba i tato práce k tomuto může přispět.

2 Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je rozbor sídel zaniklých po 2. světové válce v okrese Náchod. Součástí bude jak analýza map stabilního katastru s mapami současnými, tak i terénní průzkum zaniklých obcí a rešerše politicko-historických okolností. Informace a historie o celém okrese Náchod, i jeho případném okolí, jsou také nezbytnou součástí této bakalářské práce. Nutné je zmínit i historická fakta o 2. světové válce a uvést problematiku pohraničí. Důležitým výstupem budou mimo jiné mapy vytvořené v prostředí ArcGIS Pro, tabulky a vlastní fotodokumentace.

3 Rešerše literatury

V následující rešerši literatury jsou vymezeny klíčové pojmy pro tuto bakalářskou práci. V zásadě se jedná o čtyři oblasti. Jako první pojem zaniklá osada, sídlo. S tím souvisí další široký pojem, a to je krajina. Následuje vybrané téma problematiky poválečného osídlování. Jako poslední jsou uvedena díla důležitá přímo pro vybraný okres Náchod.

3.1 Zaniklá osada, sídlo

Trvale zaniklou středověkou osadou se rozumí místo, kde jsou, ovšem také již nemusí být, pozůstatky či stopy o existenci. Pokud osada zanikla a na jejím místě byla vybudována nová, většinou stejného jména, označujeme tuto osadu jako *dočasně zaniklou*. Pojmem *pustá osada* rozumíme takovou osadu, která nemusí být kompletně zaniklá, ale její usedlosti jsou prázdné a pole nejsou obdělávána. Pusté osady mohou být bez větších stavebních úprav znovu osídleny, v opačném případě postupem času zanikají (Černý, 1979).

Pozůstatky opuštěných a zaniklých sídel můžou vyvolávat vzpomínky na místa, práci a historii místního lidu, a proto je třeba tyto místa vnímat jako paměti (Chatelain, 1998).

Kučera (2006), nepovažuje zaniklá sídla za něco výjimečného, ale jako přirozenou součást proměn krajiny a osídlení. Zaniklá sídla vnímá ovšem jako součást místního dědictví. O sídle také píše jako o otevřeném systému, který se sám časem proměňuje, mění se jeho charakteristiky a ovlivňuje všechny nadřazené sídelní systémy a zároveň je jimi ovlivňován.

Hurbánek (2005) sídlo popisuje jako dvojrozměrný areál půdorysu zastaveného objektu, ve kterém se nachází alespoň jeden sídelní objekt.

Sídlo samo o sobě nevzniklo samovolně či náhodně, ale je umělým lidským výtvořem v krajině (Tuan, 1975).

3.2 Krajina

Cílek a kol. (2004) definují krajinu jako „dlouhodobě stabilizovaný soubor přírodních a antropogenních charakteristik vázaný na určitý reliéf a mající nějaký společný historický základ“.

Z historického hlediska lze krajinu popsat jako rozsáhlý prostor pro získání obživy, konání dějepisných událostí či výstavbu obydlí (Forman, Godron, 1993).

Evropská úmluva o krajině, která podporuje svými činnostmi péči o uchování krajiny a její ochranu, říká, že „krajina znamená část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů“ (MŽP, ©2000).

Pojem krajina se objevuje i v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, § 3 odst. 1 písm. m), kde je popisována jako „část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“ (Zákon č. 114/1992 Sb.).

3.3 Vysídlování, osídlování českého pohraničí po 2. světové válce

Pojmem vysídlení můžeme rozumět jak postupné, pomalé ubývání obyvatel vedoucím časem k zániku, tak jednorázové, rychlé vysídlení obyvatelstva na základě politického, mocenského rozhodnutí (Kučera, 2006).

Dle Heroldové (1985) lze oblast pohraničí pokládat mimo jiné jako oblast modelovou pro vývoj lokálního společenství, jelikož mnohé fenomény zde vznikaly prakticky od prvopočátku. Domnívala se také, že většinově úvodní rozdíly či problémy mezi původními a nově přistěhovanými Čechy velmi rychle vymizely již v prvních měsících společného soužití. Docházelo k vyrovnávání mezi regionálními skupinami osídlenců z vnitrozemí. Vedlo k tomu společné zaměstnání, členství ve společenských či politických spolcích a v neposlední řadě mezietnické sňatky.

Jako typický rys pohraničí vnímal Haišman (1985) střídání stabilizace a destabilizace poměrů v oblasti, které způsobovaly konfiskace majetku, znárodňování, odsun Němců a příchod nového obyvatelstva. Z těchto důvodů se v pohraničí lokální společnosti formovaly od základů.

Gerlach (2010) ve svém článku nově přichází do pohraničí charakterizuje jako „nechtěné prvky“ a hovoří o problematice „etnických čistek“, ke kterým docházelo na základě nařízení vlády.

Wiedemann (2016) ve svém díle dochází k závěru, že jedním z hlavních důvodů pro odchod osídlenců z vnitrozemí bylo velmi často snadné nabytí majetku a získání lepšího, vyššího sociálního postavení.

3.4 Literatura Náchodska

Jedna z nejzásadnějších knih týkající se dávnější historie Náchodska pochází z roku 1895, kdy byl vydán první díl *Dějiny Náchoda*. Toto dílo, sepsáno J.K. Hrašem, zahrnuje náchodské dějiny od dob, kdy území Čech obývaly kmeny až doby pobělohorské. *Dějiny* jsou zaměřené, jak na historická fakta, tak na osudy a životy konkrétních rodů a osob.

Zajímavý vhled do náchodských dějin přináší obsáhlá série sborníků *Stopami dějin Náchodska*, obsahující již 18 dílů. V každém díle najdeme vícero na sobě nezávislých, ale tematicky podobných částí od různých autorů. Časová osa začíná v prvním díle (1995) již v 15. století a poslední vydané sborníky zahrnují již i 21. století.

Období 2. světové války se věnuje například dílo Antonína Samka (2002): *Běloveské události roku 1945 očima svědků*. Autor popisuje průběh začátku okupace, nástrahy života za Protektorátu, i příjezd sovětských vojsk a závěrečné boje v posledních dnech 2. světové války. Kniha je obohacena o mnoho doplňujících obrázků a dobových fotografií, které ještě zdůrazňují silný dojem z popisovaných událostí.

Ještě více vizuálně zajímavým dílem je kniha *Náchod za Protektorátu* (Čtvrtečková, Sádlo, 2012). Kniha je výsledkem dlouholetého badatelského úsilí obou autorů s podstatným využitím orální historie, především díky seznamování se s pamětníky mohlo být toto dílo obohaceno o mnoho cenných dobových obrazů. Dílo zachycuje především jednotlivé lidské osudy, které může přinést jen válka. Autoři se tak snažili popsat i všední, obyčejné dny protektorátního Náchoda, jak se formou vyhlášek a nařízení uplatňovala válečná a represivní opatření, co se zde budovalo, jak se kulturně či sportovně žilo. Přestože kniha je především o Náchodě, poskytuje mnoho nadregionálních přesahů. Žil zde totiž například pozdější přední režisér Miloš

Forman, herečka Národního divadla Ljuba Skořepová nebo spisovatel Josef Škvorecký. Kniha končí příjezdem sovětských vojsk, doprovázeno fotografiemi jejich vítání před náhodskou radnicí.

4 Metody a postup zpracování

4.1 Vybraná území

Osady byly vybrány a lokalizovány dle osobní znalosti regionu a za pomoci serveru Zaniklé obce (Zaniklé obce, ©2005).

Vybráno bylo osm lokací, konkrétně: Běloves, Domkov, Feldhöfel, Krčmov, Libná, Studená voda, Šeřeč a Záboř.

4.2 Stabilní katastr

Pro analýzu vývoje vybraných území byly využity Originální mapy stabilního katastru, které jsou z let 1826-1843. Jedná o ručně kreslené a vybarvené mapy, které byly po dokončení litograficky reprodukovány a vždy jedna z tiskových kopií byla po ručním vybarvení uložena ve Vídni jako kontrolní exemplář, tzv. císařský povinný otisk. Právě od Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (ČÚZK) byly zakoupeny mapové podklady pro vybraná území. Pro všech 8 vybraných lokalit byly mapy zpracovány roku 1840 a v měřítku 1:2 880 (ČÚZK, ©2010).

4.3 Současnost

Území v dnešní době bylo zpracováno dle současné ortofoto mapy, dat ze stahovacích služeb ČÚZK a ArcGISu Pro. Za pomoci ArcGISu Pro a zmíněných map byly nejprve vytvořeny dva mapové výstupy zobrazující vybraný okres Náchod na mapě České republiky a vybraná zkoumaná území na mapě okresu Náchod. K těmto dvěma výstupům byl využit Geoportál ČÚZK, který poskytuje jednotlivé okresy mapy ČR ve formátu SHP a souřadnicovém systému S-JTSK Krovak EastNorth, z tohoto výčtu se z atributové tabulky v ArcGISu Pro pomocí funkce Vybrat podle atributů, zvolil pouze okres Náchod. V případě vybraných území bylo nutné vytvořit si ještě novou třídu prvků, konkrétně bodovou. Tyto body se pomocí funkce Editace – Vytvořit postupně přidaly na vybraná území, dle přesných souřadnic. V atributové tabulce byl přidán nový řádek pro připsání konkrétních názvů daných území. Tyto názvy byly posléze pomocí funkce Popsat prvky popisky přiřazeny k jednotlivým územím.

Do obou těchto mapových výstupů byly ve finále přes funkce Vložit – Nový výkres – Rám Mapy - Vložit přidány nezbytné kompoziční mapové prvky, tedy

legenda, měřítko, severka, nadpis a tiráž. Výsledný export byl proveden ve formátu .PNG.

4.4 Zpracování srovnávacích situací

Analýza dat byla zpracována v geografickém informačním systému ArcGIS Pro. Pro všechny mapové vrstvy, které byly do práce vloženy nebo v něm vytvořeny, byl nastaven souřadnicový systém S-JTSK Krovak EastNorth. Některé rastrové vrstvy zakoupené od ČÚZK bylo nutné pospojovat a ořezat v programu Adobe Photoshop, jelikož mapové listy ČÚZK prodává jednotlivě, nikoliv jako jeden celistvý mapový list. Do ArcGISu Pro byly tyto mapové listy vloženy ve formátu PNG. Jako podkladová mapa byla vložena Ortofoto mapa ČR taktéž od ČÚZK. Protože mapové obrázky Stabilního katastru nemají souřadnicový systém bylo nutné provést proces georeferencování, neboli proces určení polohy, dle souřadnicového systému dané mapy. Mapové listy byly následně georeferencovány pomocí nástrojové lišty v ArcGISu Pro. Zde byla vybrána záložka Obrazová data – Georeference a funkce Přidat kontrolní body. Následující postup obsahoval výběr jednoho referenčního bodu na mapovém listu Stabilního katastru a dalšího bodu na současné ortofoto mapě. Body byly vybírány dle shodné identity v obou časových horizontech, např. pozůstatky budov, cesty, mosty, křižovatky a byly vybrány vždy nejméně čtyři. Vše bylo vždy uloženo na liště funkcí. Tento postup byl opakován se všemi vybranými lokacemi.

Po dokončení georeferencování bylo nutné si ve vlastní vytvořené geodatabázi založit novou datovou sadu prvků pro následné vytváření tříd prvků k editaci. Těchto prvků bylo vytvořeno celkem šest, konkrétně pro budovy, cesty, Boží muka, vodní toky, vodní plochy a památné stromy. U vodních ploch a toků je uváděn jejich název, je-li znám. Budovy a cesty jsou děleny dle jejich vzniku či zániku. Následně byly tyto prvky vkládány do mapy pomocí funkce Editace – Vytvořit, na základě podrobného porovnávání zmíněných dvou map a vlastních záznamů z provedeného terénního průzkumu. Ve finále přes funkce Vložit – Nový výkres – Rám Mapy - Vložit byly přidány nezbytné kompoziční mapové prvky, tedy legenda, měřítko, severka, nadpis a tiráž. Výsledný export byl proveden ve formátu .PNG.

Po provedení všech těchto náležitostí u všech vybraných lokalit tedy vzniká osm samostatných jednoduchých mapových výstupů.

4.5 Terénní průzkum a fotodokumentace

Na dané oblasti byl samozřejmě proveden nezbytný vlastní terénní výzkum, prováděný v několika dnech v letech 2021 - 2023. Na průzkum bylo potřeba znát konkrétní souřadnice původních obcí, kam se následně podnikl výjezd a podrobné prozkoumání území, včetně fotodokumentace. Výstupem je fotodokumentace zachycující současný stav obce, krajiny a případné důkazy o existenci sídla – stavby či jejich trosky, cesty, zbytky zdí, boží muka, pomníky apod.

5 Charakteristika území

Okres Náchod se nachází v Královéhradeckém kraji. Ústředním městem je město Náchod, které zastává funkci obce s rozšířenou působností.

Kromě Náchoda má tento okres ještě další tři obce s rozšířenou působností, a to Jaroměř, Nové Město nad Metují a Broumov.

Náchodský okres se rozkládá na území velkém 851,57 km² s počtem obyvatel 107 973. Hustota zalidnění v tomto okrese činí 126,8 obyv./km² (ČSÚ, ©2022).

Na západě sousedí s okresem Trutnov, na jihozápadě s okresem Hradec Králové a na jihovýchodě s okresem Rychnov nad Kněžnou. Z východu a severu je okres vymezen státní hranicí s Polskem.

Region má pahorkatý až vrchovinný ráz, zasahují do něj části Krkonošského podhůří, územím protékají labské přítoky Metuje a Úpa.

Náchodský okres je velmi bohatý pro občanské vyžití. Ať už se jedná o památky přírodní či architektonické.

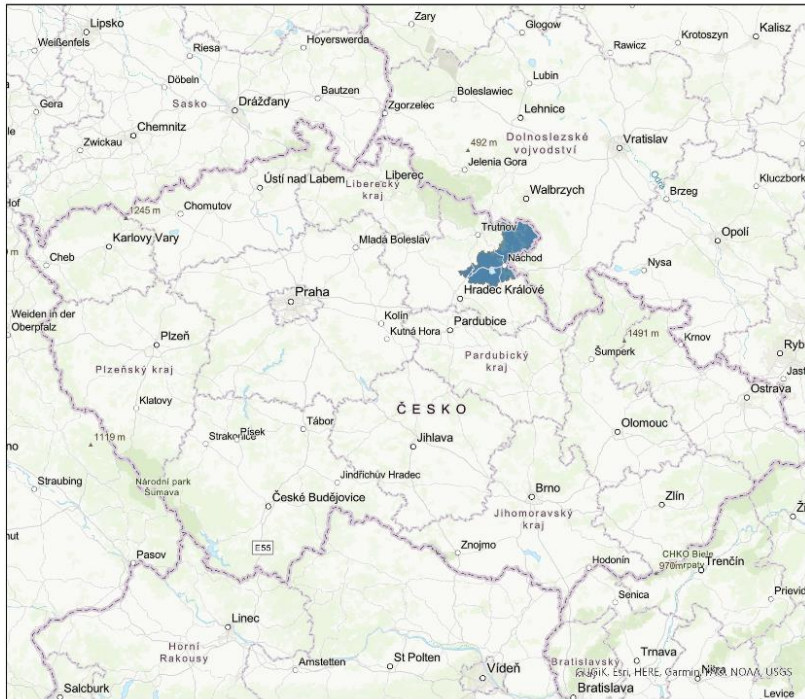
Co se týče přírodních památek mezi hlavní dominanty tohoto okresu patří jistě Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály.

V severní části okresu Náchod se rozkládá Chráněná krajinná oblast Náchodsko. Dříve toto území spadalo do tzv. Kladského pomezí, dnes je již samostatným certifikovaným turistickým regionem. CHKO byla zřízena v roce 1991 na ploše 410 km² za účelem ochrany a postupné obnovy hodnot krajiny, jejího vzhledu a jejích typických znaků a vytvoření a rozvíjení ekologicky optimálního systému všestranného využívání krajiny a jejích přírodních zdrojů v oblasti (AOPK, ©2022).

Mezi další dominanty regionu jistě zařazujeme i kulturní památku Babiččino údolí nedaleko města Česká Skalice. Údolí je samozřejmě pojmenováno po Babičce, díle Boženy Němcové. V Údolí se nachází Ratibořický zámek v empírovém slohu, řazený mezi národní kulturní památky.

Také městu Náchod dominuje zámek, tentokrát renesanční, taktéž zařazený mezi národní kulturní památky.

Vybraný okres Náchod v mapě České republiky

1: 2 300 000 0 25 50 100 Kilometry

Legenda

Okres Náchod

Matyáš Vích
ČZU
ArcGIS Pro
2023

Obrázek 1: okres Náchod na mapě ČR (ArcGIS Pro, ČÚZK, vlastní tvorba, 2023)

6 Stručný popis historického vývoje Náchodska

6.1 Historický vývoj do 20. století

Čechy jako pomyslné srdce Evropy byly již od pradávna místem, kudy probíhaly důležité evropské obchodní cesty či stezky. Tyto cesty se často staly příčinou vzniku mnoha vesnic či měst. Jedna z těchto nejdůležitějších cest vedla z Prahy, východním směrem přes Nymburk, Hradec Králové a dále ke Slatině, Rohenicím a Slavětínu. Ve Slavětíně přecházela stezka mostem na pravý břeh Metuje a odtud vedla až k hranicím s Polskem. Tato trasa je známá jako stezka Kladsko – polská, někdy též zvaná „Stará silnice“. Téměř na jejím konci u Brány zemské (průsmyk oddělující předhůří Krkonoš od masivu Orlických hor) stávala již od roku 780 tvrz Homolka. Tvrz byla v této době jedním z nejdůležitějších bezpečnostních bodů na stezce. V druhé polovině 13. století byla původní tvrz tedy nahrazena hradem, nazvaným podle nedaleké vsi Náchodským. Stezka ovšem nesloužila jen čistě obchodním účelům, ale stala se také jakousi branou pro příchod nepřátel do oblasti. Náchod ležící při samé hranici si tak prošel mnoha utrpeními, jak během válek husitských, tak během třicetileté války i později ve válkách pruských. Ovšem zdrojem největšího neštěstí a utrpení českého národa se pro celé Náchodsko stala prohraná Bitva na Bílé hoře roku 1620. Tehdy Náchodskem prchali ti, kteří již v Čechách nebyli dále vítáni. Opuštěné panství se stalo cílem drancování vojáků, kteří tudy neustále proudili. Vraždění, vypalování a pustošení bylo v té době na denním pořádku. V únoru roku 1634 bylo ještě hůře. Dochází ke známému chebskému krveprolití, při kterém byl zavražděn politik a vojevůdce Albrecht z Valdštejna, a s ním i Adam Erdman Trčka z Lípy. Tehdy dochází opět ke konfiskaci náchodského panství a k jeho darování Octaviu Piccolominimu. Nový majitel byl sice dobrý hospodář, stavař i uznávaný milovník umění, avšak tyto vlastnosti využíval jen pro vlastní prospěch, k poddaným byl krutý a nemilosrdný a ani nejmenší měrou se nezasloužil, aby lid nebyl sužován robotou nebo zvlí stále proudících vojsk. Částečnou úlevu přináší rok 1640, kdy přitáhl Piccolomini tehdy maršál do východních Čech a vyhnal Švédské posádky pryč z kraje.

Vytoužený mír nastal konečně až roku 1648, kdy se ale Náchodsko už nachází v zuboženém stavu. Vínou na špatném stavu panství nesou především jeho majitelé, jelikož vláda Piccolominiů v Náchodě je poznamenána trvalým hospodářským i náboženským útlakem. Situaci nadále zhoršovaly i války, zejména pruské, které vedla

v polovině 18. století císařovna Marie Terezie s pruským králem Fridrichem II. Klid po uzavření míru v roce 1763 byl jen zdánlivý, zejména když neúrodná poválečná léta přinesla další bídu, hlad a nemoci. Situace vyvrcholila v roce 1775, kdy došlo na Náchodsku k selskému povstání, jeho chaotické zahájení ovšem způsobilo krvavou porážku vzbouřenců na jejímž potlačení se podílelo i vojsko. Výsledkem povstání bylo jen další utužení roboty. Teprve konec 18. století znamená pro náchodské poddané určitou úlevu. Náchod kupuje roku 1792 osvícený Petr Biron, vévoda Kuronský, který v roce 1795, po připojení Kuronska k Rusku, stěhuje své sídlo do Náchoda, kde se záhy sžil s novým prostředím i lidem kraje a jako odchovanec osvícenských myšlenek francouzské revoluce, zavedl na panství některé úlevy, které pomohly ke zlepšení poměrů v kraji, ale i k popularitě a oblibě jeho osoby. Konec 18. století přináší na Náchodsko i novou vlnu myšlenek, směřujících k obrození českého národa i jazyka. Přes veškeré útrapy, které uplynulá století přinesla, zůstal prostý lid věrný tradicím svých předků a ty v této době přinesly novou sílu a elán a málokterý kraj se posléze může pochlubit tak intenzivním obrozeneckým životem jako právě kraj Náchodský.

Překotné změny a vývoj Náchodska na přelomu 18. a 19. století, přinášejí velký zvrat z hospodářského hlediska. Kraj, který byl do té doby převážně zemědělský, mění svou tvář a do popředí se dostává výroba průmyslová. Jsou zakládány textilní továrny a silně se rozvíjí i domácí tkalcovství. Významným přínosem pro panství byly rovněž na několika místech nově založené pivovary a některé další drobnější průmyslové podniky. Ve druhé polovině 19. století se dostalo náchodské panství do majetku německého knížecího rodu Schaumburg - Lippe. Roboty je zrušena, roste národní uvědomění a doba přináší i hospodářskou konjunkturu. S ní současně se rodí i novodobá šlechta mocných a bohatých průmyslníků (Hyklová, 1969).

6.2 Historický vývoj od 20. století

Tato navenek stabilizovaná doba sebou přináší i novodobé problémy, později například hospodářskou krizi, která vyvrcholila ve třicátých letech 20. století.

Již od vzniku ČSR se diskutovalo, jak vojensky zajistit státní hranice nově vzniklého státu. Potřeba výstavby moderního a kvalitního opevnění ještě zesílila po nástupu Adolfa Hitlera k moci roku 1933. O vybudování opevnění bylo rozhodnuto roku 1934, samotná výstavba prvních obranných objektů začala již roku 1935, nicméně první objekty na Náchodsku byly vybudovány až v roce 1937. Výstavba byla

plánovaná na 24 měsíců. Při stavbě válečného opevnění se pozitivně projevilo, že místní čeští obyvatelé poskytovali vojákům zázemí, jídlo i náklonnost, což jinde v Sudetech nebývalo příliš zvykem. Náchod byl totiž jako jedno z mála pohraničních měst ryze českým. Na stavbu bylo málo času, i přestože probíhaly práce velmi rychle, podařilo se vybudovat jen relativně velké množství malých pěchotních srubů. Na Náchodsku se z velkých pevností podařilo dokončit pouze pevnost Hanička u Rokytnice v Orlických horách. Obrannou linii se nepodařilo dokončit včas, protože roku 1938 došlo k Mnichovské dohodě, kde bylo rozhodnuto, že české pohraničí bude postoupeno Německu, tedy velká část rozestavěného českého obranného systému připadla na území Německé říše a skončila tedy v rukou německé armády.

Pohraničí, tedy i Náchodsko, bylo z velké části odtrženo od Čech, což se u většiny místních obyvatel setkalo spíše s kladným ohlasem. Většina obyvatel přijímala německé občanství, nesouhlasící česká menšina se uchýlila do vnitrozemí nebo do Náchoda, které bylo tehdy českým městem s minimem obyvatel německé národnosti.

Dne 15.3. 1939 vstoupila vojska německé armády na území ČSR, tedy i města Náchoda. ČSR tedy fakticky přestala existovat, západní část se stala Protektorátem, a ve východní části vznikl fašistický Slovenský štát.

Ve stejném roce se Náchodsko stává součástí tzv. Říšské sudetské župy, která v tu dobu tvořila největší pohraniční správní blok stanovený na základě říšského zákona „*O rozčlenění sudetoněmeckých území*“. Sudetská župa v celkové své délce měřila 435 km, nicméně netvořila celistvý územní celek. U města Náchod a v Orlických horách byla českou výspou rozdělena na západní část a východní část. (Kural, Radvanovský, 2002)

Během druhé světové války bylo území ušetřeno drastických vojenských operací, které by si mohly vyžádat vysoké počty ztrát životů. Lidé běžně chodili do zaměstnání, kulturní oblast byla poměrně na vzestupu, během této doby bylo natočeno mnoho slavných českých filmů s Vlastou Burianem a jinými. Český průmysl fungoval, ale bohužel byl nucen vyrábět a dodávat vojenskou techniku Wehrmachtu. Do všech úřadů byli dosazeni úředníci Německé národnosti. Situace se změnila po úspěšném atentátu na říšského protektora Heydricha v červnu 1942, kdy posléze jako pomsta byly vypáleny dvě obce Lidice a Ležáky, mnoho obyvatel bylo zatčeno, popraveno nebo odesláno do koncentračních táborů. Tento akt, ale napomohl k přehodnocení pohledu

západních mocností na Mnichovskou dohodu, které ještě v téže roce od dohody odstoupily. Po nějaké době se situace ovšem relativně stabilizovala a většinové obyvatelstvo v běžném životě nepociťovalo radikální změny.

Obrázek 2: mapa Protektorátu Čechy a Morava

Na základě dohody mocností byly západní Čechy osvobozeny americkou armádou až za město Rokycany, zbytek republiky byl osvobozen Rudou armádou.

Porážkou nacistického Německa, a tedy koncem 2. světové války, došlo k vysídlování a později téměř konci existence sudetských Němců (nejen) v této oblasti. Organizovaný odsun německého obyvatelstva započal v lednu 1946 a pokračoval v několika fázích až do roku 1948, kdy proběhly tzv. dodatečné transfery. Už v červnu 1945 byl vydán prezidentem Benešem tzv. velký retribuční dekret, jenž ustavil mimořádné lidové soudy, a tzv. malý retribuční dekret z října 1945, podle kterého byli trestáni „provinilci proti národní cti“, mezi něž patřili ze značné části také domácí kolaboranti. (Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb.; Dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb.).

Pro spoustu původních vesnic či osad v Náchodském okrese znamenal odsun Němců úplný zánik. Některým z nich se proto budeme věnovat na následujících stránkách této bakalářské práce.

S koncem války došlo k úvodní fázi osídlování pohraničí, které ještě probíhalo bez státního řízení. V tomto období docházelo až k násilnému vyhánění Němců a k zabírání jejich majetku. Až přibližně od září roku 1945 dochází k prvním krokům státního řízení tohoto procesu, vztahující se obecně k osídlování. Tato státem řízená fáze již byla legislativně ošetřena, a to Statutem Osídlovacího úřadu, vydaný vládou a

vyhlášený ministerstvem vnitra vyhláškou č. 72/1945 ze dne 24. září 1945 a dalším presidentským dekretem č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945.

Vláda se těmito kroky snažila zmenšit enormní socioekonomické rozdíly v různých částech země a koncentrovat použitelný průmyslový potenciál. Za tím účelem měly být některé podniky přemístěny z vysoce industrializovaného pohraničí do hospodářsky méně rozvinutých oblastí. Počátkem 50. let totiž začalo ještě státem řízené dosídlování, jelikož v průběhu předchozího osídlování se ukázalo, jak je problematické až nemožné uměle osídlit a dlouhodobě ustálit území ke kterému daní lidé nemají žádný vztah. Hlavním cílem této akce byla revitalizace JZD (Topinka, 2005).

Celkový počet vystěhovaných Němců z Československa za toto období se liší, ale finální číslo jistě přesahovalo 2,5 milionu. Do roku 1946 bylo jen do Německa a Rakouska vysídleno 2 256 000 (Karner, 2018). V následujících letech se tento počet ještě zvýšil. Konkrétně o okrese Náchod můžeme hovořit jako o typickém příkladu pohraničního regionu po výše popsáných událostech nedostatečně obydleného.

6.2.1 Komunistický převrat

25. února 1948 dochází v Československu k tzv. únorovému puči, kdy komunisté využili příležitosti v rozpolcené poválečné společnosti k uskutečnění mocenského převratu na pozadí ústavních principů. Dochází k nastolení monopolu komunistické strany. Diskuze, zda odsun Němců byl správný a spravedlivý krok po převzetí moci komunisty, již v zemi není na pořadu dne. Komunisté mají jasno, že vyhnání bylo spravedlivé a správné.

Dopady v regionu: Po nástupu komunistů k moci došlo ke znárodnění průmyslu a slučování jednotlivých podniků, ale i přestože komunisti preferovali hlavně těžký průmysl, dokázala se v regionu udržet i důležitá textilní výroba. Tu představoval především tradiční podnik Veba. Velké množství podniků však nedokázalo udržet krok s dobou, zkrachovalo a budovy začaly chátrat (Souček, 2008).

Komunistický režim nicméně „napomohl“ k pozdějšímu narovnávání česko-německých vztahů, jelikož emigrující českoslovenští obyvatelé, kteří nesouhlasili s komunistickým režimem hledali útočiště velmi často v tehdejší Západní Německu, kde byla soustředěna velká část populace dříve vysídlených Němců (Houžvička, 2005).

Postupně více a více opouštěné pohraničí začalo být (nejen) ekonomickým problémem. Docházelo k zanikání osad, obcí i průmyslu. Pověřené komunistické orgány se pokoušely cílenými náborovými kampaněmi nalákat do pohraničí nezbytnou pracovní sílu a směřovat ji do důležitých podniků. Požadovaný úspěch se ovšem nedostavil, o čemž svědčí fakt, že už v roce 1947 začali tito noví obyvatelé v masových počtech pohraničí opouštět.

6.2.2 Kolektivizace zemědělství

Krátce po únoru 1948 zahájila komunistická strana v zemědělství bezohlednou kolektivizaci, která v pohraničí v důsledku zadlužení zemědělských novoosídlenců postupovala obzvláště rychle a hladce (Wiedemann, 2016).

Kolektivizace jako taková je proces přeměny individuálního soukromého zemědělství na kolektivní, zpravidla v souladu s myšlenkami marxismu a ideou společného vlastnictví. V Československu neměli komunisté pro kolektivizaci žádný pádný hospodářský důvod, došlo k ní čistě z jejich sobeckých politicko-ideologických důvodů. Vývoj kolektivizace na Náchodsku probíhal s ohledem na mnohá specifika tohoto pohraničního regionu.

Jelikož komunistické strany potřebovaly při svém nástupu k moci podporu širokých zemědělských vrstev, jež se zpravidla nechtěly vzdávat své půdy, zprvu své kolektivizační úmysly tajily a bohatším zemědělcům naslibovaly agrární reformy a chudším rolníkům rozdávaly půdu (Rokoský, Svoboda, 2013).

Pokud je řeč o kolektivizaci, je nezbytné zmínit zakládání tzv. Jednotných zemědělských družstev (JZD). Nejrychleji se JZD rozšiřovala právě v oblasti pohraničí, kde zemědělstí dělníci a rolníci hledali ve vstupu do družstva východisko ze špatných výsledků vlastního hospodaření.

Proces zakládání se dá rozdělit na několik fází či typů, číslován římsky od I. do IV. V počátečním období (I., II.) zakládání JZD na jaře 1949 se dá hovořit o tzv. *typu přechodném*, kdy nebyl kolektivizován celý výrobní proces a odměny z větší části závisely na výměře půdy vložené do společného hospodářství. Přechodné typy měly přispět k tomu, aby se rolníci adaptovali na kolektivní způsob práce. V počátcích zakládání jednotných zemědělských družstev bylo při vstupu dbáno na „dobrovolnost“. Vzhledem k tomu, že tyto počáteční snahy nebyly příliš úspěšné, jelikož narazily na všeobecný odpor rolníků ke zkolektivizování venkova, začali

komunisté opouštět variantu masového zakládání JZD a dočasně změnili strategii na to, aby v každém okrese byla 2-3 „vzorová“ družstva, která měla sloužit za příklad a měla poukazovat na výhody být součástí družstva. Na počátku roku 1950 ovšem předsednictvo ústředního výboru KSČ rozhodlo o zrychleném zakládání jednotných zemědělských družstev. Důraz byl nově kladen na přechod ke společnému obdělávání půdy a nově také na společnou živočišnou výrobu (Ústav pro studium totalitních režimů, ©2008).

Taktéž vstup do družstva již nebyl jen dobrovolný, naopak se na vstup do družstva začal vyvíjet tlak za použití nátlaku, vydírání a podobných komunistických praktik. Následovala celostátní kampaň za přechod JZD na vyšší typy družstev (III. a IV. typ). V těchto typech už převládaly prvky socialistického hospodaření, kolektivní řízení, vypěstované produkty již nepatřili členům, ale celému družstvu, majitelé se museli vzdát práv na své pozemky a statky, odebírání části výtěžku ve prospěch družstva apod. Tyto akce ještě zvýšily tlak vůči soukromým zemědělcům. Mnozí rolníci, i členové KSČ, na to reagovali vystupováním ze strany, vystoupením z JZD, někteří členové byli naopak vylučováni, protože byli považováni za „nevhodné“. Na konci ledna 1951 bylo v Československu 7110 zemědělských družstev. Z toho 2026 II. typu, 1688 III. typu a 154 IV. typu. Převládala snaha hlavně zakládat JZD III. a IV. typu, která měla za cíl maximálně umožňovat zemědělskou družstevní velkovýrobu. Postupem času se však stále více projevovalo, že zvolené tempo kolektivizace bylo příliš rychlé a celý proces organizačně nezvládnutý, nezářídka tak vznikala jednotná zemědělská družstva s neuspořádanými vnitřními poměry, nedostatečnými hospodářskými výsledky nebo dokonce JZD jen administrativně vytvořená, ale reálně nečinná (Feierabend, 2007).

Zemědělská družstva ovšem měla být pro komunisty jen jakýmsi mezistupněm, od kolektivního družstevního vlastnictví se mělo přejít k ideálu „všelidového společného vlastnictví“. V 60. a 70. letech proto probíhal proces spojování družstev do větších celků, tohoto socialistického ideálu ovšem nikdy nebylo dosaženo (Blažek, Kubálek, 2008).

Kolektivní hospodaření a funkce JZD v ČSR postupem let, a se zvyšující se nespokojeností s KSČ v Československu, upadala. S pádem komunismu roku 1989 kolektivní hospodaření fakticky zaniklo a s tím i spojené JZD.

Nicméně zemědělsko – průmyslový ráz Náchodsku zůstává prakticky dodnes, a tak stále můžeme o Náchodsku mluvit jako o průmyslovém regionu, ovšem obklopovaným malebnou přírodní krajinou.

6.2.3 Krajina a její proměny

Náchodsko zastupuje typickou horskou pohraniční krajinu, která byla plně postižena odsunem Němců a později i komunistickou kolektivizací. Jedná se o krajinu horských údolí s rozptýlenou nebo údolnicovou zástavbou, kde zemědělská půda leží na členitých svazích údolí.

Hlavní změny v krajinném rázu v popisovaném okrese byly vázány na průběh hospodářsko-technických úprav půdy (HTÚP), které probíhaly v důsledku kolektivizace zemědělské výroby. V průběhu zakládání JZD bylo komunisty raženo heslo „*rozorání mezí*“. Jednalo se o prvotní scelování, které se dá hodnotit zčásti pozitivně, jelikož přineslo rychlé odstranění nevhodného uspořádání půdního fondu (roztříštěnost, nevhodné tvary pozemků atd.). Negativním dopadem ovšem byly necitlivé zásahy do krajiny, neboť řada vysokých mezí, měla technický a hospodářský význam (Maršíková, Maršík, 2007).

Na Náchodsku můžeme určit za významná období, během nichž došlo k nejrozsáhlejším krajinným změnám, časové období od podzimu 1950 do podzimu 1951. V této době proběhla první masivní vlna rozorávání mezí a proměn krajinného rázu. Kolektivizační proces bezesporu přinesl proměnu prostorového rozmístění jednotlivých půdních celků v krajině. Došlo ke sloučení drobné mozaiky políček, luk a pastvin do velkých honů s velkou hektarovou rozlohou (Karpíšek, 2019).

7 Středověké osady

7.1 Definice středověké osady

Trvale zaniklou středověkou osadou se rozumí místo, kde jsou, ovšem také již nemusí být vůbec žádné pozůstatky či stopy o existenci. Pokud osada zanikla a na jejím místě byla vybudována nová, většinou stejného jména, označujeme tuto osadu jako *dočasně zaniklou*. Pojmem *pustá osada* rozumíme takovou osadu, která nemusí být kompletně zaniklá, ale její usedlosti jsou prázdné a pole nejsou obdělávána. Pusté osady mohou být bez větších stavebních úprav znovu osídleny, v opačném případě postupem času zanikají (Černý, 1979).

Krajina byla v době raného středověku velmi málo osídlena. Až od doby velké kolonizace ve 13. století začalo docházet k rychlejšímu zakládání osad na úkor lesních ploch. V následujících staletích část z těchto kolonizačních osad opět zaniklo, nejvíce během 15. století. Příčinou zanikání byly války, zejména války husitské, nemoci, především mor či migrace obyvatel do měst. Přirozené pohromy, jako je sucho, zemětřesení či nárazy větru, mohly být také příčinou zániku osad. Středověké osady byly převážně situovány v mírných svazích či na vyšších přirozených údolních terasách, důležitá byla především blízkost vodních toků či vodních ploch. Původní české osady byly zakládány na obdélníkovém půdorysu, kde byly uspořádány domy a dvory (Černý, 1979).

Až do doby vrcholného středověku byl vzhled vesnic víceméně neuspořádaný a rozptýlený. Ke změnám struktury došlo právě až od vrcholného středověku, kdy se vesnice začaly stavět více shluklé a již měly pravidelné a jednotné uspořádání. Základní hospodářskou jednotkou se již stává *usedlost*, která se skládá z obytného domu, dvora a jedné nebo více hospodářských budov. Vystavěna je většinou z hlíny nebo dřeva, spíše výjimečně z kamene. Usedlosti již mají pravidelný půdorys a jsou řazeny v těsné blízkosti, nebo v určitých vzdálenostech od sebe, aby společně tvořily základní uspořádání osady. Osou vesnice se primárně stává vodní tok či cesta. Důležitou součástí vrcholně středověké osady byla i hospodářská stavení, která byla nezbytná pro obživu obyvatel (Kuna a kol., 2015).

Osady v době vrcholného středověku se dají rozdělit do třech typů: lesní lánová ves, silniční ves, návesní ves. Rozdíl mezi městem a osadou v době středověku

spočíval primárně jen ve větším územním rozsahu města a v tom, že jádrem městského obyvatelstva byl duch obchodní, složený z cizích kupců a řemeslníků. Měšťané mívali také ve svých rukou trh a měli větší samosprávu. Další předností města bývaly hradby, určené k ochraně občanů (Černý, 1979).

7.2 Výzkumné metody

7.2.1 Historicko – geografická metoda

Metoda zkoumající změny a povahu geografického prostředí v čase. Zkoumá změny hranic, ale také historických cestách a obchodních spojení. Přispívá rekonstrukcí, analýzou, interpretací a vysvětlením časoprostorových a socio – prostorových změn k pochopení jevů, procesů, příčin, mechanismů, důsledků a významů proměn historických krajín regionů a hranic, přírodního a kulturního dědictví, významů míst pro vývoj geografických oblastí. Samotný výzkum zahrnuje nejprve přípravné práce, následně terénní výzkum dané lokace a posléze je velmi důležité zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu. Mezi přípravné práce je možné zařadit studium historických a archivních pramenů, mapových sbírek i například tradic či obyčejů. Praktické využití v průběhu výzkumu dnes již najdou i moderní technologie, či rekonstrukční mapy v prostředí GIS. Zmínit lze i kartografickou vizualizaci dat, 3D modelování apod. Cílem je přinášet odpovědi na otázky související s aktuálními společenskými, ekonomickými, politickými, kulturními i environmentálními problémy, resp. jejich kořeny v minulosti (Historický ústav AVČR, ©2016).

7.2.2 Archeologická metoda

Při výzkumu středověkých osad se běžně v praxi využívá archeologických metod.

Archeologický výzkum se dělí na dva typy, a to na výzkum destruktivní a výzkum nedestruktivní. **Destruktivní výzkum** je varianta starší, dnes se ovšem využívá spíše v krajně nezbytných případech, například pokud v dané lokalitě již probíhá nebo je plánovaná stavba. Prakticky se tedy jedná o odkrytí nejsvrchnější povrchové vrstvy hlíny, aby byly patrné stopy po minulých objektech. Tyto objekty se vykopou, ovšem jemně a pečlivě po jednotlivých vrstvičkách. Každá vrstva a každý nálezy je kresebně i fotograficky zdokumentován. Dále je odebrán vzorek na půdní analýzu, ze které se dá vyzjistit mnoho dalších informací o dané lokalitě a její minulosti. Veškeré nálezy je nutno očistit, zaevidovat, popřípadě zrestaurovat a vyhodnotit. Důležité je také

porovnání s předešlými již vyhodnocenými výzkumy z dané oblasti. Závěrečnou fází je pak publikování výsledků výzkumu. Destruktivním způsobem výzkumu sice získáme množství poznatků, ale zásadní nevýhodou je, že porušením terénu se povrch jednou provždy zničí a v budoucnu tedy není možné se na místo vracet a ověřovat si případné hypotézy (Mikešová, 2012).

Druhou variantou je metoda nedestruktivní. Nedestruktivní archeologie je souborem technik, metod a teorií, zaměřených na vyhledání a vyhodnocení archeologických pramenů bez provedení destruktivního zásahu do terénu (Kuna, 2004).

Nedestruktivní postupy je možno členit podle různých hledisek. Vymezuji se čtyři širší oblasti s celkem zhruba dvanácti základními druhy nedestruktivních metod. První skupinou jsou tzv. metody „dálkového průzkumu“, kam řadíme především analýzu družicových snímků, analýzu kolmých leteckých snímků a vizuální prospekci z nízko letícího letounu. Další oblastí jsou metody přírodovědné. Jde o soubor geofyzikálních metod a měření k nimž můžeme přiřadit i použití detektorů kovů, a geochemických metod, zabývajících se chemickou analýzou odebraných vzorků zeminy. Třetí kategorií jsou metody povrchového průzkumu. Konkrétně jde tedy o povrchový průzkum či výzkum antropogenních tvarů reliéfu. Při povrchovém průzkumu lze do určité míry využít i poznatky geoindikační botaniky, sledující změny vegetačního pokryvu způsobené někdejší činností člověka. Běžnou součástí je i povrchový sběr. Poslední čtvrtá oblast zahrnuje postupy, které umožňují vyhledat či o vzorkovat vrstvy antropogenního původu, a to za pomoci vrtů, mikrovrypů nebo vzorkovacích sond. Větší vyhledávací sondy (např. rýhování) patří technicky spíše již k postupům destruktivním, ale pokud jsou vedeny opatrně a v omezené míře mohou být považovány i za nedestruktivní (Kuna, 2004).

7.2.3 LIDAR

Analytický významná metoda dálkového měření vzdálenosti na základě výpočtu doby šíření pulsu laserového paprsku odraženého od snímaného objektu. LIDAR lze použít pro měření vzdálenosti, mapování terénu, měření vlastností atmosférických jevů apod. Nasnímaný objekt může být pomocí softwaru zobrazen ve formě mračen bodů, na jejichž základě může být vytvořen digitální model terénu, objektu (LDF, ©2014).

LIDAR můžeme rozdělit dle způsobu sběru dat na:

- Letecké laserové skenování – umístění na letadle, družici, vrtulníku či jiném létajícím nosiči. Využití při získávání digitálního modelu terénu větších území, mapování břehů vodních toků, záplavových území a zejména při dokumentaci liniových staveb, jako jsou silnice, produktovody a elektrická vedení vysokého napětí.
- Pozemní laserové skenování – umístění stacionárně na stativu. Při dokumentaci složitých technologických a průmyslových provozů, v dopravním stavitelství, při určování kubatur.
- Mobilní laserové skenování – umístění na dopravním prostředku (nejčastěji automobil). K mobilnímu mapování dopravního značení, inženýrských sítí, budov komunikací apod. (LDF, ©2014).

7.3 Příklady zaniklých středověkých osad ze zahraničí

Zanikání obcí ve středověku bylo běžnou záležitostí po celé Evropě, proto v této podkapitole uvedeme několik příkladů z různých evropských zemí. Důvody zániku se z geografických, historických nebo náboženských důvodů mohou lišit.

Anglie - osadu nazývající se **Wharram Percy**, která byla založena mezi 9.-10. stoletím a zanikla koncem 15. století. Zkoumána byla primárně archeologickými metodami. Důvody zničení jsou dodnes nejasné, ale někteří historici se domnívají, že důvodem byl pokles počtu obyvatel v oblasti společně s nástupem nových zemědělských technologií a postupů (Oswald, 2013).

Jako další příklad známé středověké vesnice, také z oblasti Anglie, můžeme zmínit **Gainsthorpe**. První zmínka o této osadě pochází už z roku 1086. Postupně zanikat začala již v polovině 14. století důsledkem morové epidemie. Vylidnění a téměř kompletní zánik obce je datován k roku 1616, kdy výzkum vévodství Cornwall zaznamenal, že na místě nestojí již téměř nic (English Heritage, ©2019).

Švédsko - jako poslední příklad středověké osady můžeme uvést vikingskou osadu **Birka** ve Švédsku. Rok 793 se datuje jako její založení. Birka byla v tehdejších dobách důležité obchodní místo. K opuštění osady došlo přibližně roku 1050. Důvod zániku není dodnes jistý, ale je připisován mimo jiné tomu, že o několik kilometrů dále

vznikla jiná, křesťanská osada. Birka je dnes zapsána v seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO (UNESCO, ©2013).

8 Vybrané zaniklé obce v okrese Náchod

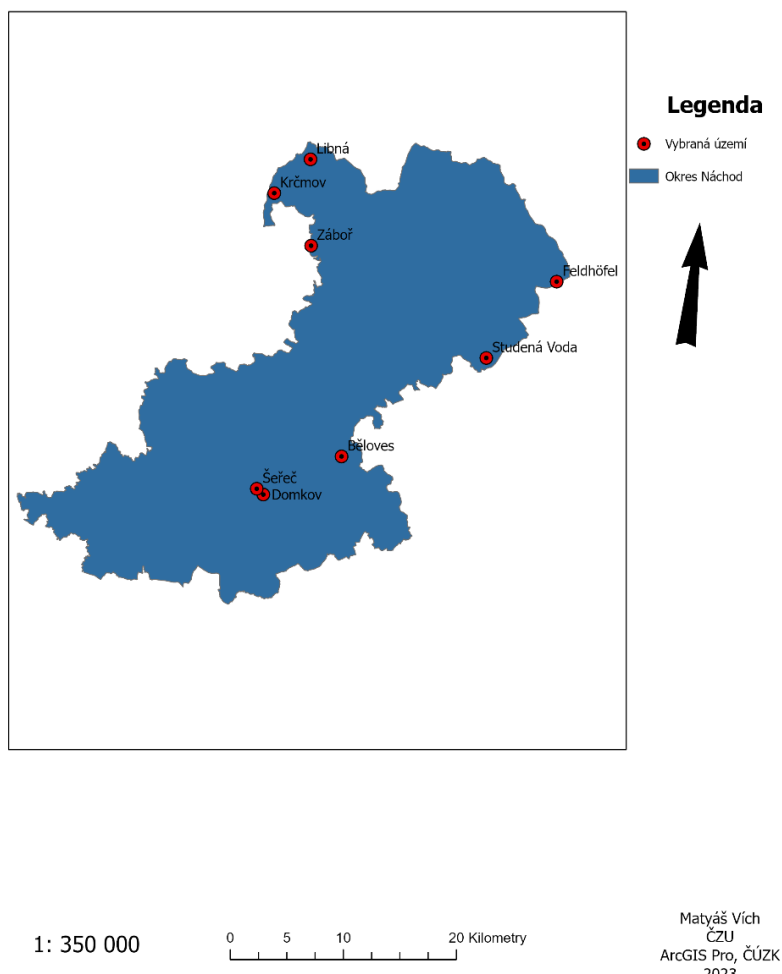
Na následujících stranách je uveden výčet vybraných zaniklých obcí v okrese Náchod. Do tohoto přehledu nejsou zahrnuta sídla, která zanikla jen na krátkou dobu a byla brzy obnovena pod stejným jménem (tedy sídla dočasně zaniklá). Taktéž v seznamu chybí sídla zaniklá sloučením s jinou sídelní jednotkou.

U obcí je (pokud se podařilo dohledat) uveden rok vzniku i poslední zmínka o aktivní existenci. Dále alespoň přibližná lokalizace, stručná historie, způsob či důvod zániku a současný stav místa, kde obec stávala.

U většiny obcí, jsou také uvedeny i další názvy, které byly pro sídla také užívány. Název se leckdy může lišit třeba jen jedním písmenem nebo naopak úplně, popř. je v jiném jazyce.

U obcí z tohoto výčtu je v přílohách vlastní fotodokumentace, uskutečněná při terénních průzkumech daných lokací. V diskusi je také uvedena tabulka hodnotící současný stav a eventuální potenciál obnovy jednotlivých obcí (Tabulka 1).

Vybraná území v okrese Náchod

Obrázek 3: Vybraná území v okrese Náchod (ČÚZK, vlastní tvorba 2023)

8.1 Běloves u Náchoda

Další využívané názvy byly Belowes či Bíloves.

Nyní místní část města Náchoda. Rozkládá se v údolí řeky Metuje směrem od centra města, ke státní hranici s Polskem.

První písemná zmínka o Bělovsi pochází již z roku 1392. Ovšem to důležité se začalo dít až v 19. století, konkrétně 16. 4. 1818 kdy pozemky koupil místní magistrátní rada Jan Macháček a spolu s dalšími rodáky zahájili výstavbu místních lázní. Postupem času se zde ovšem začali střídát další majitelé. Za držení manželů

Jakoubkových v roce 1834 převážně dřevěné budovy lázní zčásti vyhořely. Byly však znovu vystavěny už v empírové zděné podobě, v jaké je můžeme najít i dnes. V tomto období byl roku 1840 otevřen nový pramen „ostré vody“, nazvaný IDA. Od roku 1841 vlastnili lázně Antonín Berger, dále od roku 1843 Barbora Pelzerová, později, v roce 1861, manželé Sequensovi. V roce 1864 už byl majitelem Angelis, ale oblast byla v této ovlivněna Prusko-rakouskou válkou, a v roce 1866 nebyl zaznamenán v lázních ani jeden host. V roce 1871 koupil lázně italský akademický malíř Jacopo Bonato. Původně přijel na náhodské panství na pozvání malovat obrazy. V kraji se mu ovšem zalíbilo a oženil se zde s Christinou Winterovou. Ta se ukázala jako velmi schopná žena, dokázala lázně vést a posouvat jejich kvalitu. Hlavně díky ní nabyly lázně zvučného jména. Zmíněná Christina provedla řadu vylepšení pro ubytování hostů a provádění koupelí.

V roce 1887 byly lázně zakoupeny manžely Radešínskými. Zanedlouho v roce 1893 lázně získalo devítičlenné družstvo, tzv. konsorcium, složené z náhodských občanů. Jako majitelé zde postavili zděnou budovu nad pramenem Ida, dále zděnou otevřenou kolonádu směrem k hostinci. V roce 1900 získal lázně do vlastnictví známý univerzitní profesor Lékařské fakulty University Karlovy v Praze MUDr. Ivan Honl. V roce 1905 MUDr. Ivan Honl nechal postavit nad lázněmi, ve svahu kopce vilu Panzinku. (Obrázek 1). Byla využívána pro vážené hosty a majitel zde také bydlel. Profesor se nicméně o lázně moc nezajímal a o provoz lázní se starali pověřeni správci. Během 1. světové války (1914 – 1918) byl provoz lázní přerušen a objekt změněn na vojenský lazaret. Později po válce roku 1931 převzal lázně syn profesora Honla, Vladimír. Pod jeho vedením lázně byly modernizovány a těšily se stále velké návštěvnosti. Oblíbenost lázní se neztratila ani s nástupem 2. světové války, kdy se ovšem staly spíše jakýmsi místem ke sdružování. V roce 1944 byla majiteli povolena výstavba přízemní budovy. To už byla v lázních umístěna německá vojenská posádka a provoz byl citelně omezen. Po osvobození se život v lázních vrátil do normálních kolejí a zvýšil se i počet lázeňských hostů. Po únoru 1948 byla na lázně uvalena národní správa. V roce 1950 přišlo znárodnění a lázně převzala Ústřední národní pojišťovna. Správcem lázeňského provozu se stal František Divíšek. Po dvou letech byl proveden převod lázní na Ústřední Radu Odborů (ROH) a v roce 1954 konečně na Státní zdravotní správu s názvem Státní lázně Běloves u Náchoda. Každá reorganizace či změna majitele přinášela chaos do organizace lázeňského provozu. Správcem lázní

byl jmenován v roce 1967 Zdeněk Černý, od roku 1988 Jaroslav Šefců a od roku 1994 Luděk Kulhavý jako ředitel nově vzniklé akciové společnosti. Ta ukončila činnost v roce 1996. Lázně odkoupili dva soukromí vlastníci, kteří ale neobnovili lázeňský provoz. Když se lázně dostaly konečně na lepší úroveň, byly za milionové hodnoty pořízeny nové léčebné přístroje a zařízení ordinací, přišel další zvrat. V restituci v roce 1992 získaly lázně neterě posledního majitele MUDr. Vladimíra Honla, Věra Tetauerová a Bohumila Černá. Ty získaly podíly v nově vzniklé akciové společnosti. Podmínily si svůj akciový podíl a další pokračování provozu. Nedostatek hostů a problémy s hygienickými podmínkami ovšem zapříčinily, že roku 1996 akciová společnost ukončila činnost a došlo ke konkurzu. Nakonec lázně i novou stáčírnu (ta do restituce již nepatřila) velmi výhodně koupili pánové Borůvka a Kalifa. Vlivy restituce, spory o vodu a majetek, to vše určitě ničilo dobrou pověst lázní (Samek, 2001).

V roce 2019 koupila lázeňský areál společnost Priessnitzovy léčebné lázně, a.s, od které se ovšem v roce 2021 podařilo městu Náchod je poprvé v historii celé odkoupit. (Město Náchod, 2021)

Nicméně na lázně je dnes stále ještě smutný pohled. Nyní je zde možné vidět několik chátrajících budov, místa, kde jsou rozpoznatelné pouze základy budov, či pozůstatky trosek z domů. (Přílohy 15.1)

Budoucnost, a zda se někdy podaří provoz plně a úspěšně obnovit, je momentálně stále nejasná.

8.2 Domkov

Staročesky zvaný také jako Domkův dvůr. Název byl pravděpodobně odvozen od prvního vlastníka, jehož jméno bylo Domek. Území se nachází na jih od města Náchoda, na pokraji vodní nádrže Rozkoš. Zajímavostí, může být také, že Domkov a jeho okolí zasadil Alois Jirásek do své novely Maryla. (Obec Provodov – Šonov, ©2016)

První zmínka o domkovské tvrzi pochází z 15. století, konkrétně roku 1434 z doby vlastnictví českého šlechtického rodu válečníků Buchovských z Buchova. K domkovskému dvoru náležel odedávna rozlehlý rybník Rozkoš, který se vsi stal později osudným. Středověký Domkov nebyl tak úplně bezvýznamnou osadou,

nacházela se zde totiž zemanská tvrz. Koncem patnáctého století konkrétně roku 1495 Zbyněk z Buchova prodal část Domkova majiteli opočenského panství Mikuláši Trčkovi z Lípy. Trčkovi pravděpodobně přenechal jen část Domkova, jelikož při dalších majetkových převodech je uváděn pouze domkovský dvůr. Můžeme tedy předpokládat, že při tomto prodeji došlo k oddělení části, patřící přímo k tvrzi (Šimek, 1989).

Tento předpoklad dokládá i to, že později roku 1542 domkovský dvůr přešel z vlastnictví opočenských Trčků pod novoměstské panství pánů z Pernštejna a o něco později a to 1548 do vlastnictví rodu Stubenberků. Od druhé poloviny šestnáctého století, přesněji od roku 1562 je uváděn pánem Domkova Kuneš Bohdanecký z Hodkova. V pobělohorské době vlastnila novoměstské panství krátce královská komora. Zásadní změnu v historii Domkova provedla v roce 1624 nová majitelka novoměstského panství Magdalena Trčková. Ta rozdělila osadu na čtyři díly a půdu, obhospodařovanou do té doby panským dvorem, přidělila sedlákům. V držení Domkova jako součásti novoměstského panství se vystřídaly rody Lesliů (1634-1802) a Ditrichsteinů (1802-1848). Všechna stavení byla v této době stále dřevěná, s jedinou výjimkou, kterou byla již zmiňovaná místní tvrz. Po roce 1848 připadl Domkov pod sousední obec Šeřeč. Několikrát sice domkovští obyvatelé usilovali o osamostatnění, ale vzhledem k jejich malému počtu nebylo žádostem vyhověno. Domkov zůstal až do svého zániku malou osadou s maximálně dvaceti obytnými budovami (Jánský, 2003).

Od konečného rozhodnutí o stavbě vodní nádrže Rozkoš v roce 1950 začal Domkov postupně upadat a vyliďňovat se. Stavba přehrady Rozkoš probíhala v letech 1961-1971. Poslední obyvatelé Domkova opustili své domovy v roce 1968, kdy začala být zdejší stavení postupně bourána. Nyní je na místě možné najít pouze rekonstruovaný původní kříž a edukační tabuli upozorňující na existenci této osady. Na místě, kde se potok vlévá do přehrady, se nyní nachází chráněné území ptačí rezervace. (Přílohy 15.2)

8.3 Feldhöfel

Též zvaný Kinzlbauer či Kinzelbauer.

Tato samota se nacházela na jih od jeho správní obce Šonov a jen pár set metrů od polských hranic.

Ke vzniku obce Šonov došlo pravděpodobně kolem roku 1250 za velké středověké kolonizace. Název Šonova je uváděn většinou jako počestěný německý výraz „schön Au“ ve významu „Krásná niva.“ Obec byla vždy hraniční obcí, i za českého království byla hraniční obcí s Pruskem (Obec Šonov, ©2023).

Důvod zániku Feldhöfelu není stoprocentně potvrzený, ale je připisován poválečnému vysídlování, jelikož obyvatelé byly německého původu.

Dnes na místě, kde původní samota stávala, není k vidění nic, co by její existenci připomínalo, místo je zcela zaniklé. Možné pozůstatky budov byly pravděpodobně rozebrány okolním obyvatelstvem či pohlceny časem. V přilehlém okolí se nachází několik budov, spíše hospodářského charakteru, podél dopravní cesty. (Přílohy 15.3)

8.4 Krčmov

Také německy zvaný Feldkretschchen. Název je pravděpodobně odvozen od hostince, který již od počátku existence osady, na počátku 17. století, byl středobodem zájmu a těšil se velké oblibě. Pozůstatky této osady jsou k nalezení u hranice vjezdu do národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály, zhruba kilometr od centra obce Horní Adršpach, obec Adršpach je správní obcí Krčmova. Konec první slezské války, kdy v roce 1742 ztratila habsburská monarchie (nejen) celé Kladsko, ve prospěch Pruska se posunuli státní hranice až k Adršpašsku a z Krčmova byl rázem hraniční přechod do nově vzniklého Pruského Slezska. Tyto události napomohli osadě k růstu, jelikož zde kolem roku 1800 vyrostlo několik nových budov, včetně celnice. Celnice spolu s jejími pracovníky v obci sídlila až do roku 1835, kdy byla přesunuta do Libné. Roku 1840 majitelé nechali postavit před hostincem kříž, který je dochován dodnes. Až do počátku 2. světové války se v obci nic významného nedělo, a Krčmov žil poměrně poklidným (rodinným) životem. Až během války začnou sloužit místní stavení k úschově armádní munice či ubytování samotných vojáků. Po konci války nastal postupný návrat Čechů do pohraničí a s tím spojené vysídlování Němců. Tyto události byly počátkem konce pro tuto osadu, jelikož většina obyvatel byla pochopitelně německého původu. Počátkem 50. let byla srovnána se zemí většina budov a to včetně proslulé hospody Zur Heide (Dimter, Lisák, 2011).

Na lokaci je nyní možné najít základy a pozůstatky budov, kterých bývalo celkem 10. Z tohoto počtu na místě stojí pouze dvě, bývalá celnice a rodinná chalupa Weineltových, které jsou v dobrém stavu a jsou obytné. (Přílohy 15.4)

8.5 Libná

Německým názvem Liebenau či Lybmnau. Území se nachází v severní části okresu Náchod, na státní hranici s Polskem.

První zmínka o této osadě se připisuje k roku 1576, kdy byla součástí adršpašského panství Skály. Během třicetileté války (1618–1648) byla tato vesnice, tak jako ostatně mnoho dalších na Náchodsku, potažmo Adršpašsku, hodně poničena. V roce 1655 zakoupil panství Adršpach říšský hrabě Wilhelm Albrecht Kolowrat. Libná v této době měla i svou pečeť, která nesla nápis *Sigilium Judicus Libnoviensis* a byl na ní vyobrazen skákající vlk. Také sedmiletá válka (1756–1763) měla na osadu nepříjemný dopad. Z Libné se rázem stala hranice a místní obyvatelé přišli o mnoho pracovních příležitostí, což se týkalo hlavně zemědělců. I přes všechny překážky a nepřízeň osudu se během poloviny 18. století povedlo z malého vesnického společenství vybudovat osadu čítající téměř 500 obyvatel (Schmied, 1985).

Po zrušení nevolnictví (1. 11. 1781) došlo k velmi zásadnímu založení prvního lomu u Libné. Zanedlouho došlo k otevření dalších pěti. Tyto lomy měly pro osadu velký význam, jelikož zajišťovaly živobytí velkému počtu řemeslníků. Vytěžený pískovec se využíval k nejrůznějšímu zpracování od náhrobních kamenů, přes památníky až po výrobu mlýnských kamenů. Tyto výrobky byly často vyváženy i do ciziny (Raab, 2003).

Obyvatelé byli převážně katolíci německé národnosti, až po skončení první světové války (1914 – 1918) přicházejí do osady také první české rodiny. Panské pozemky byly na základě pozemkové reformy z let 1919 - 1920 rozděleny a prodány místním sedlákům (Schmied, 1985).

Období od roku 1939 až do roku 1945 nebylo pro celý region zrovna nejšťastnějším, Libnou nevyjímaje. Většina sudetských Němců plně spolupracovala s režimem a souhlasila s tím, že Češi musí ze Sudet pryč. Většina místních Čechů tedy vesnici opustila. Jejich návrat započal až po konci 2. světové války, kdy docházelo k odsunu Němců.

Bohužel poválečné znovuoobnovení vesnice se příliš nedařilo, a o několik let později v roce 1949 došlo k jejímu sloučení s obcí Zdoňov a v roce 1951 došlo k demolici většiny budov (ČSÚ, ©2015).

Dle sdělení Ministerstva vnitra o změnách v územní organizaci a v názvech obcí a jejich částí, nastalé od 2. ledna 2009 do 1. ledna 2010, je Libná vedena jako místní část obce Teplice nad Metují.

V současné době se na území nachází několik ruin, pomníčků, Božích muk. Stále fungující a obydlená je hospodářská usedlost ve svahu a také provizorní dřevěný bufet, během letní sezony využívaný turisty. (Přílohy 15.5)

8.6 Studená Voda

Také známá jako Studená nebo pod německým názvem Kaltwasser. Toto území se nachází v lesích na hranici s Polskem, ale správně spadá pod obec Božanov (Barzdorf).

Vznik v té době samostatné správní jednotky Studená se datuje k roku 1784, kdy byla založena v odlehlém údolí právě v sousedství většího Božanova. V roce 1833 se Kaltwasser skládal ze třinácti domů, ve kterých žilo 93 lidí. V obci byl hostinec a mlýn. Kaltwasser byl stále podřízen Barzdorfu. V roce 1843 měl Kaltwasser 104 německy mluvících obyvatel, počet budov zůstal neměnný. Obec je součástí okresu Broumov (Braunau). Po zrušení patrimoniální správy byla od roku 1849 Studená voda součástí obce Božanov v soudním okrese Broumov. Kvůli nedostatku práce se obyvatelstvo ve druhé polovině 19. století stále více stěhovalo do větších měst a někteří obyvatelé emigrovali ze země úplně. Dle Mnichovské dohody byl Kaltwasser na podzim 1938 připojen k Německé říši a do roku 1945 patřil k okresu Braunau (Sommer, Zippe, 1836).

Po skončení 2. světové války se Studená Voda vrátila Československu a místní německé obyvatelstvo bylo odsunuto. Kvůli odlehlé pohraniční poloze však dosídlení nebylo příliš úspěšné a obec byla dosídlena jen v malé míře. Později v rámci reformy místní správy roku 1960 byl okres Broumov zrušen a od té doby patří Studená do okresu Náchod. V roce 1973 ztratila z velké části opuštěná obec statut samostatné jednotky a od roku 1998 je místo známo pod názvem Studená Voda a jako součást Božanova (Obec Božanov, ©2023).

Nyní je na území možné najít původní hlavní dvoupatrovou budovu z 19. století, několik zděných budov a také obytné dřevěné chatky, tvořící rekreační zařízení, které

během letních měsíců slouží k pořádání a ubytování dětských táborů apod. (Přílohy 15.6).

8.7 Šeřeč

Přesný vznik této osady není jasný, nicméně první samostatná písemná zmínka je datována k roku 1406.

Během husitských nájezdů ve 20. letech patnáctého století byl Šeřeč vypálen. O znovuoobnovení osady se postaral až Vojtěch z Pernštejna, který roku 1530 panství koupil od benediktinů, kteří měli zanedbané území ve vlastnictví. Stejně jako v sousedních osadách rozdělil místní půdu mezi sedláky, kteří ji obdělávali a užívali (Šimák, 1938).

V letech 1634-1802 byla osada v držení rodu Lesliů. Po zániku tohoto rodu v roce 1848 dochází ke sloučení Šeřeče a sousední osady Domkov. Později ve dvacátém století byly obě tyto osady připojeny pod Provodov. Nicméně v této době již byla známa plánovaná výstavba vodní nádrže Rozkoš, proto už byly tyto osady spíše opouštěny (Jánský, 2003).

Stavba přehrady byla dokončena roku 1969. Část území Šeřeče byla ušetřena, sousední Domkov zanikl celý.

Nyní je Šeřeč součástí část obce Provodov-Šonov a můžeme zde vidět několik obytných zděných budov, původní hasičskou zbrojnicí či boží muka. (Přílohy 15.7)

8.8 Záboř

Dříve známá jako Zaborz nebo německým názvem Saborsch. Nachází se zhruba 6 kilometrů od Teplic nad Metují.

První zmínky o vesnické osadě s názvem Zlábky pochází z roku 1626, název byl odvozen od úzkého údolí, v němž se místo nachází. Od roku 1662 spadá osada do vlastnictví biskupství Königgrätz a je přejmenováno na Bischofstein. Nedaleko místa, kde osada stávala, se nachází pozůstatky hradu Skály, německy též nazýván Katzenstein. První zmínka o tomto hradu pochází ze 14. století, který byl založen během husitských válek. Obec tvořily v roce 1836 čtyři domy s hospodářským dvorem, ve kterých žilo čtyřicet převážně německy mluvících lidí. Zaboř byla celá obklopena lesem, místní obyvatelé byli dřevorubci a lámači kamene. Až do poloviny 19. století zůstala obec podřízena panství Bischofstein. Po zrušení patrimoniální správy 1849 byla Zaboř správně součástí obce Jívka. V roce 1868 byla obec přidělena do okresu Braunau (Broumov). V roce 1894 se Zaboř dostala pod správu Teplic nad Metují. Od

roku 1920 patřila Záboř do nově vzniklé obce Bischofstein. V roce 1921 byl název oficiálně změněn z německého Saborsch na Záboř. V polovině 20. století osada čítala osm domů. V letech 1939 až 1945 obec spadala opět pod německý Braunau (Raab, 2003).

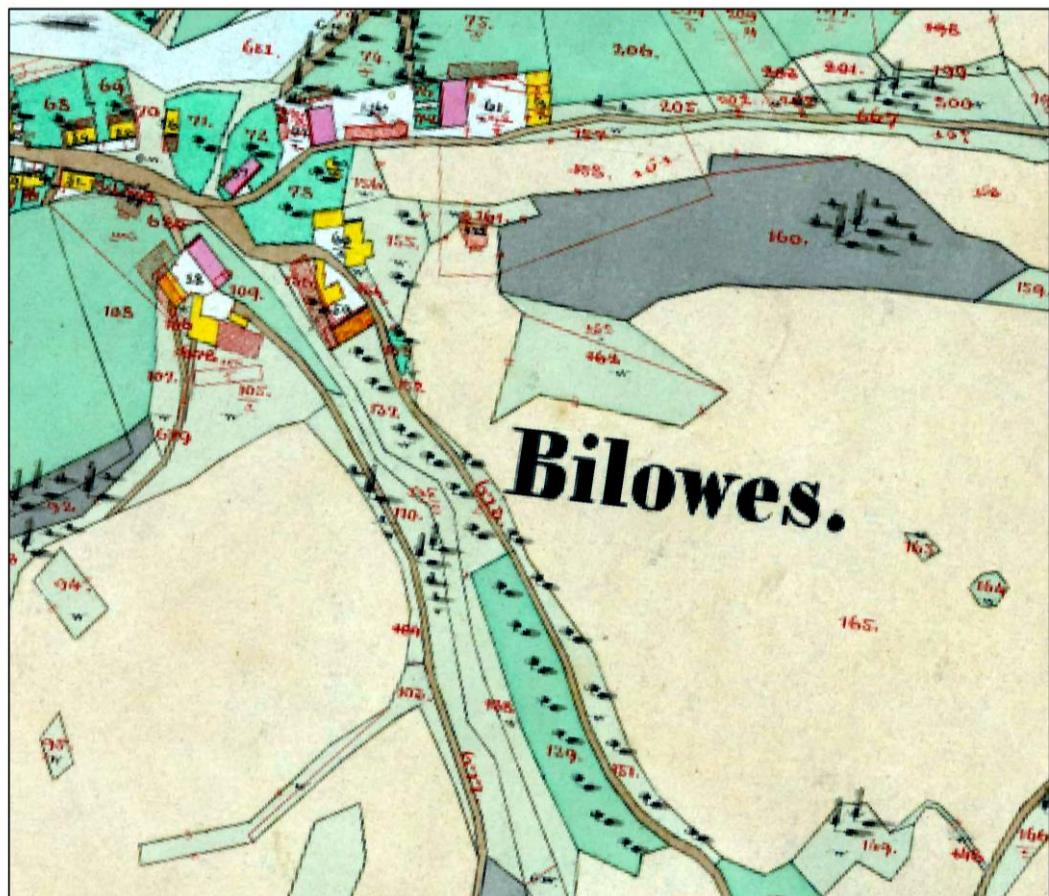
Po konci druhé světové války Záboř připadla opět Československu a místní němečtí obyvatelé začali být odsouváni. Následný pokus o dosídlení nebyl úspěšný. V roce 1949 byla obec připojena pod Teplice nad Metují společně se Skálami. Po zrušení okresu Broumov v roce 1960 a přidělení k okresu Náchod je již Záboř prakticky zaniklá (Bergmann, 2014).

V současnosti není na místě, dle mých poznatků ze dvou terénních průzkumů, pravděpodobně nic z možných pozůstatků této osady (Přílohy 15.8).

9 Výsledné zhodnocení

Identifikováním pozůstatků osad vznikla ke každé lokaci jednoduchá mapa s vyznačením dochovaných struktur. Ke každému území jsou přidány tři různé obrázky – Originální mapa stabilního katastru z roku 1840, ortofoto mapa ČR a jednoduchý mapový výstup vytvořený za pomoci těchto dvou map, terénního průzkumu a ArcGISu Pro. Jednotlivé mapové výstupy obsahují nezbytné kompoziční mapové prvky, včetně legendy pro jednodušší porozumění.

9.1 Běloves

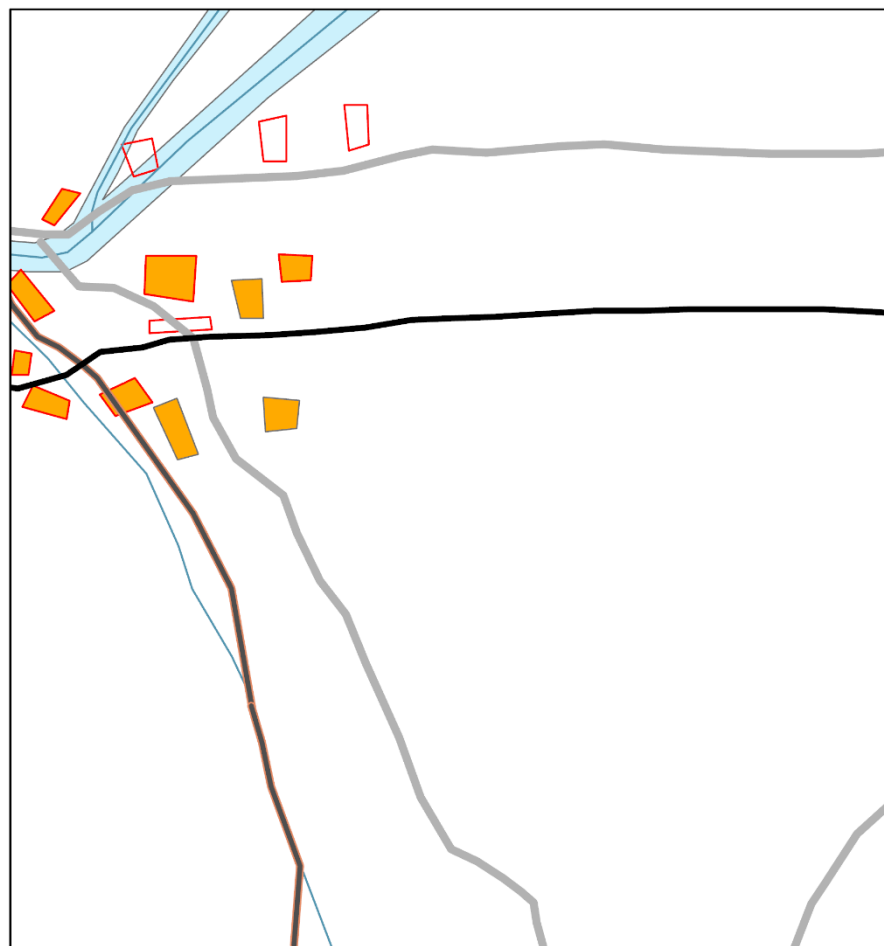
Obrázek 4: Originální mapa stabilního katastru na území Bělovsi v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 5: Ortofoto mapa ČR na území Bělouši v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávající stabilní katastr a ortofoto na území Bělovsi

Legenda

	boží muka		současný vodní tok řeky Metuje
	komunikace		vodní tok
	typ dle stáří		budovy
	vznik po roce 1840		typ dle stáří
	zánik po roce 1840		vznik po roce 1840
	dochovaná		zánik po roce 1840
			dochovaná

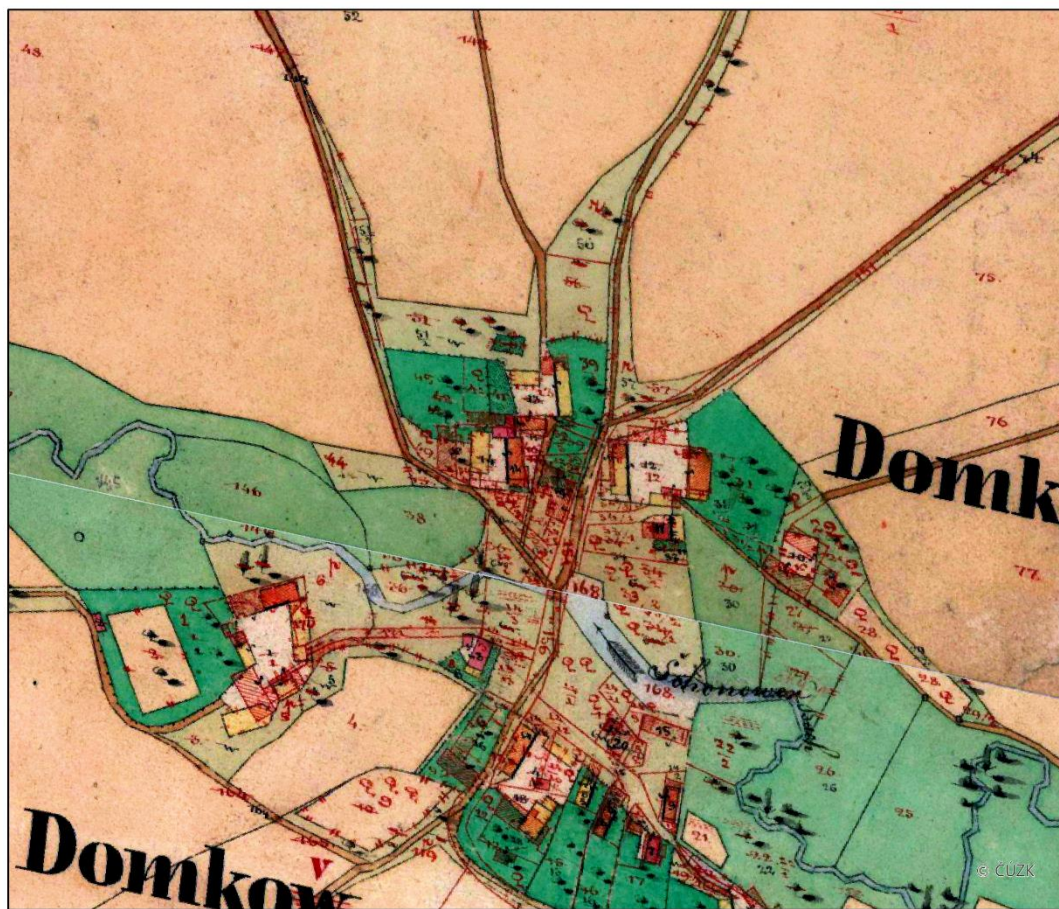
0 0,05 0,1 0,2 Kilometry

1: 3000

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 6: Jednoduchý mapový výstup pro území Bělovsi (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.2 Domkov

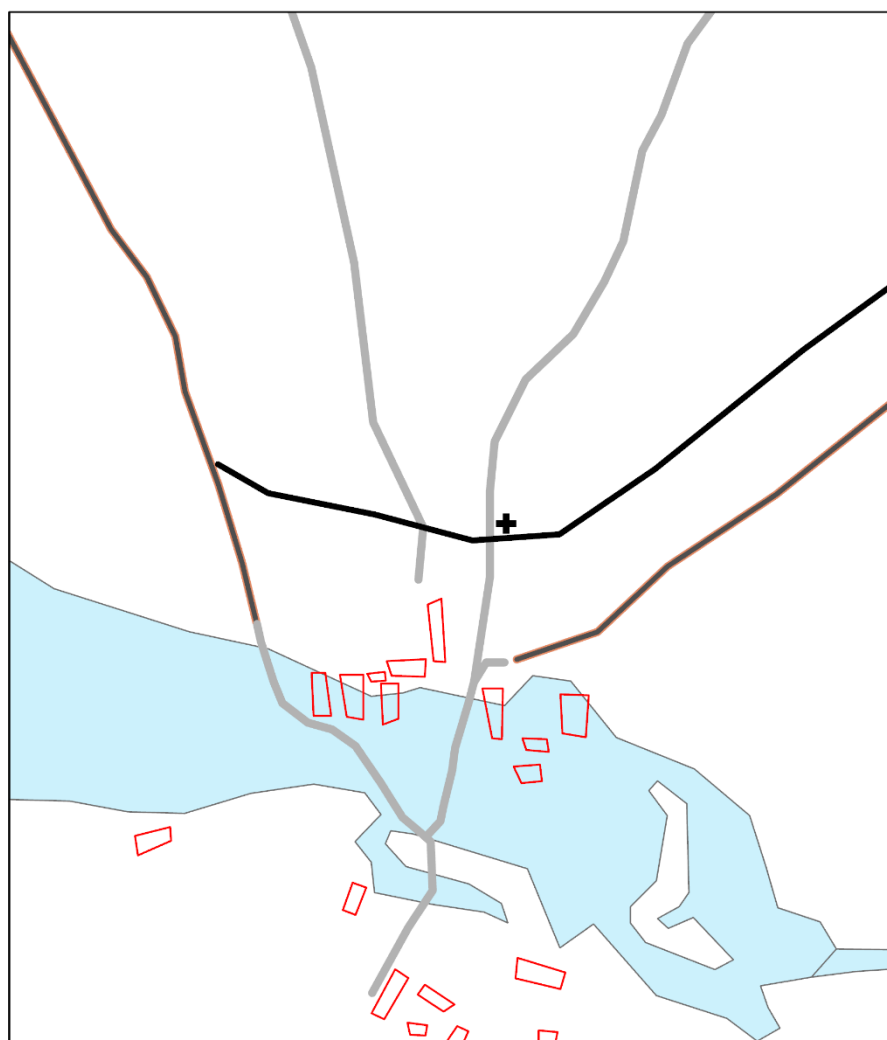
Obrázek 7: Originální mapa stabilního katastru na území Domkova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 8: Ortofoto mapa ČR na území Domkova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávající stabilní katastr a ortofoto na území Domkova

0 0,05 0,1 0,2 Kilometry

1: 3000

Legenda

+	boží muka	vodní nádrž Rozkoš
—	kommunikace	budovy
—	typ dle stáří	typ dle stáří
—	vznik po roce 1840	vznik po roce 1840
—	zánik po roce 1840	zánik po roce 1840
—	dochovaná	dochovaná

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 9: Jednoduchý mapový výstup pro území Domkova (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.3 Feldhöfel

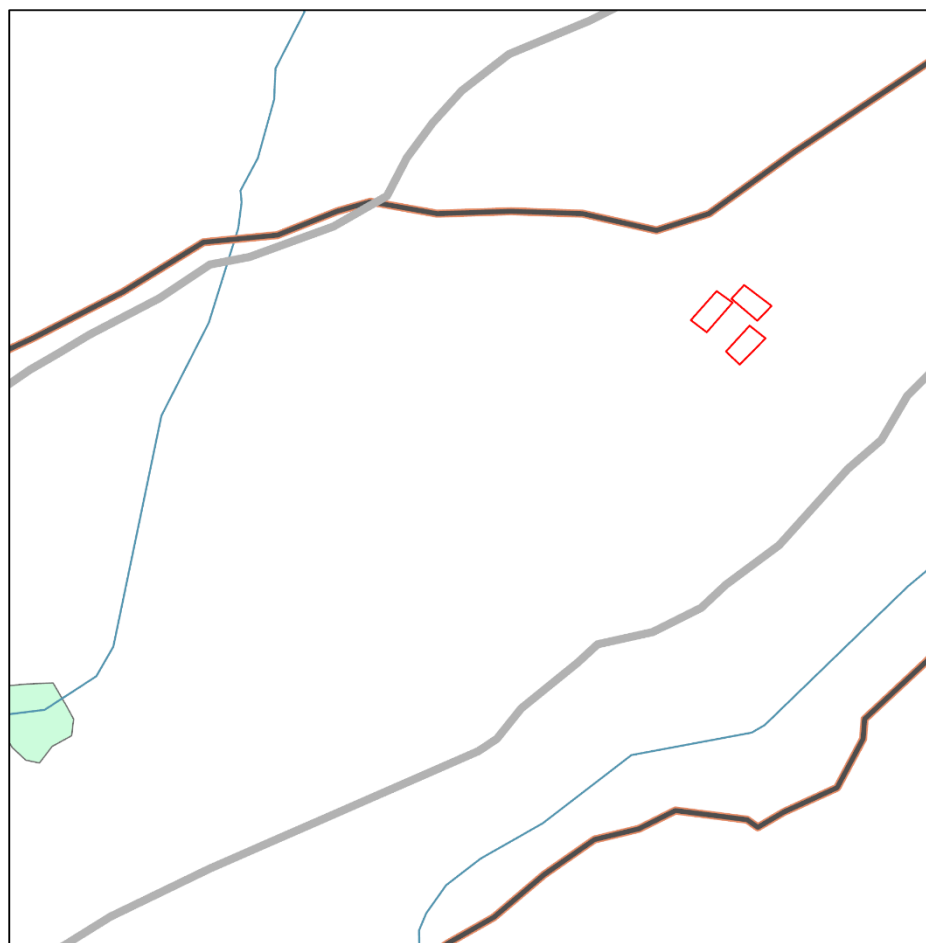

Obrázek 10: Originální mapa stabilního katastru na území Feldhöfelu v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

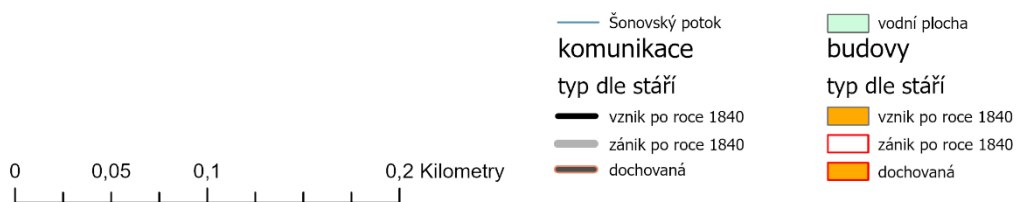

Obrázek 11: Ortofoto mapa ČR na území Feldhöfelu v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávající stabilní katastr a ortofoto na území Feldhöfelu

Legenda

1: 3000

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 12: Jednoduchý mapový výstup pro území Feldhöfelu (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.4 Krčmov

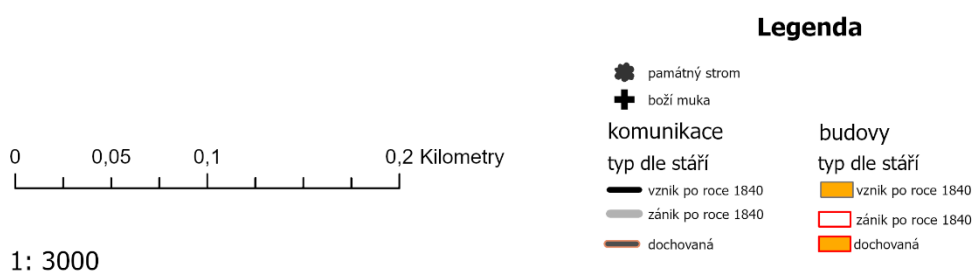
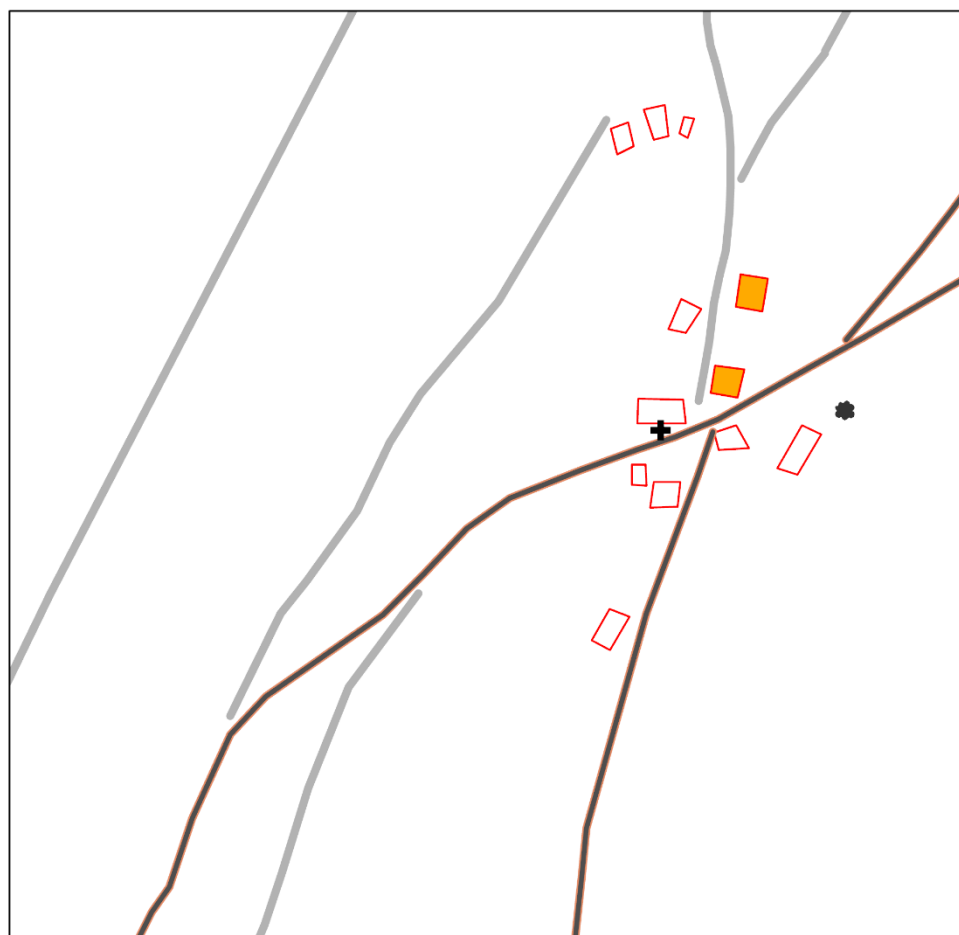

Obrázek 13: Originální mapa stabilního katastru na území Krčmova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 14: Ortofoto mapa ČR na území Krčmova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávající stabilní katastr a ortofoto na území Krčmova

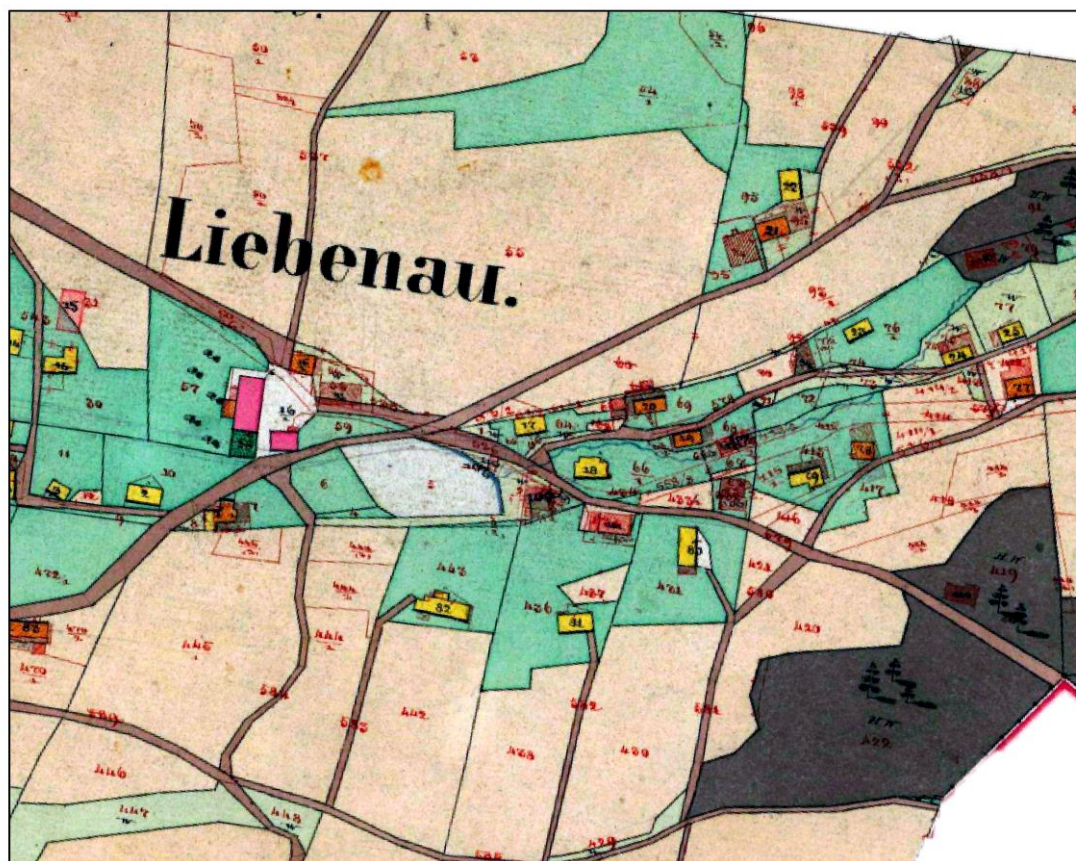

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 15: Jednoduchý mapový výstup pro území Krčmova (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.5 Libná

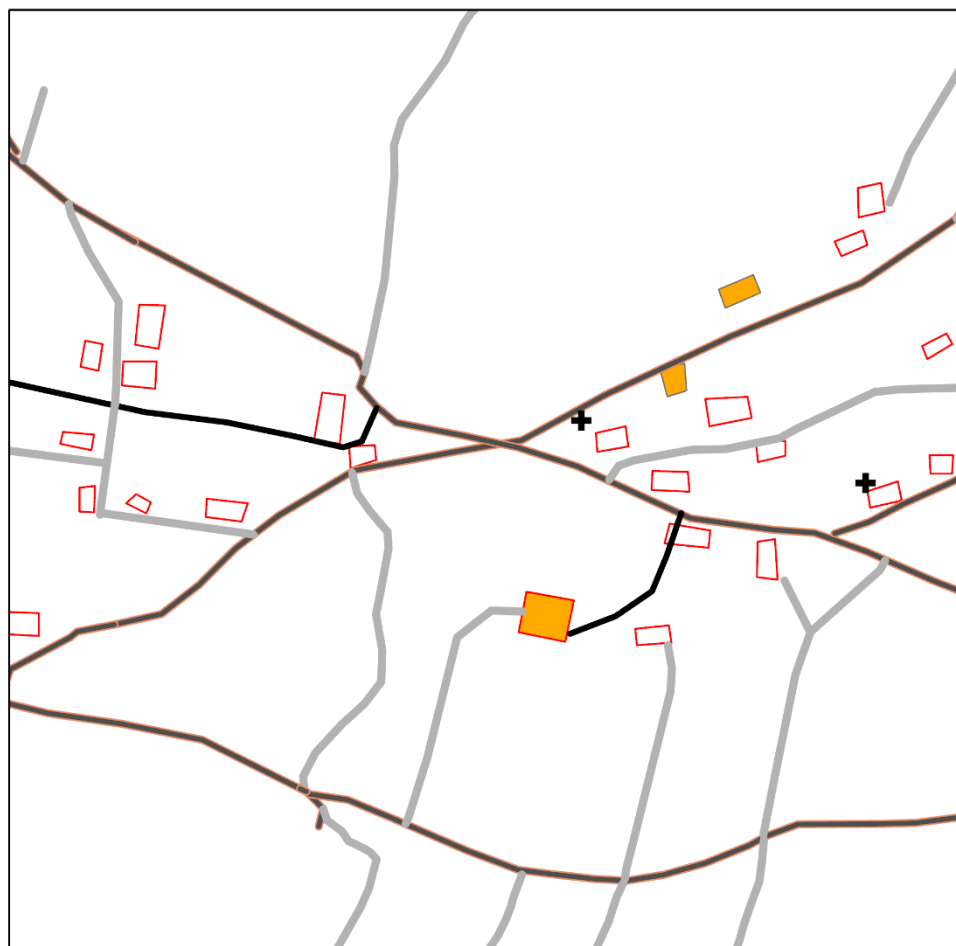

Obrázek 16: Originální mapa stabilního katastru na území Libné v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 17: Ortofoto mapa ČR na území Libné v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávací stabilní katastr a ortofoto na území Libné

0 0,05 0,1 0,2 Kilometry

1: 3000

Legenda

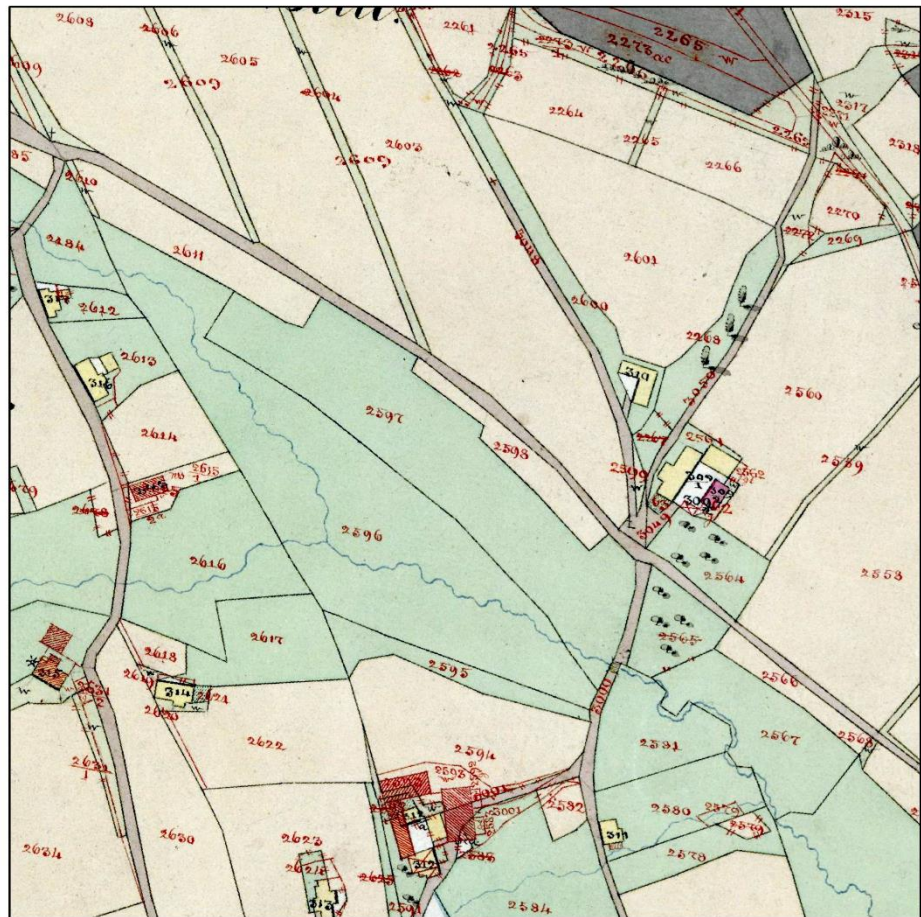
památný strom	boží muka
komunikace	budovy
typ dle stáří	typ dle stáří
vznik po roce 1840	vznik po roce 1840
zánik po roce 1840	zánik po roce 1840
dochovaná	dochovaná

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
Matyáš Vích
2023

Obrázek 18: Jednoduchý mapový výstup pro území Libné (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.6 Studená Voda

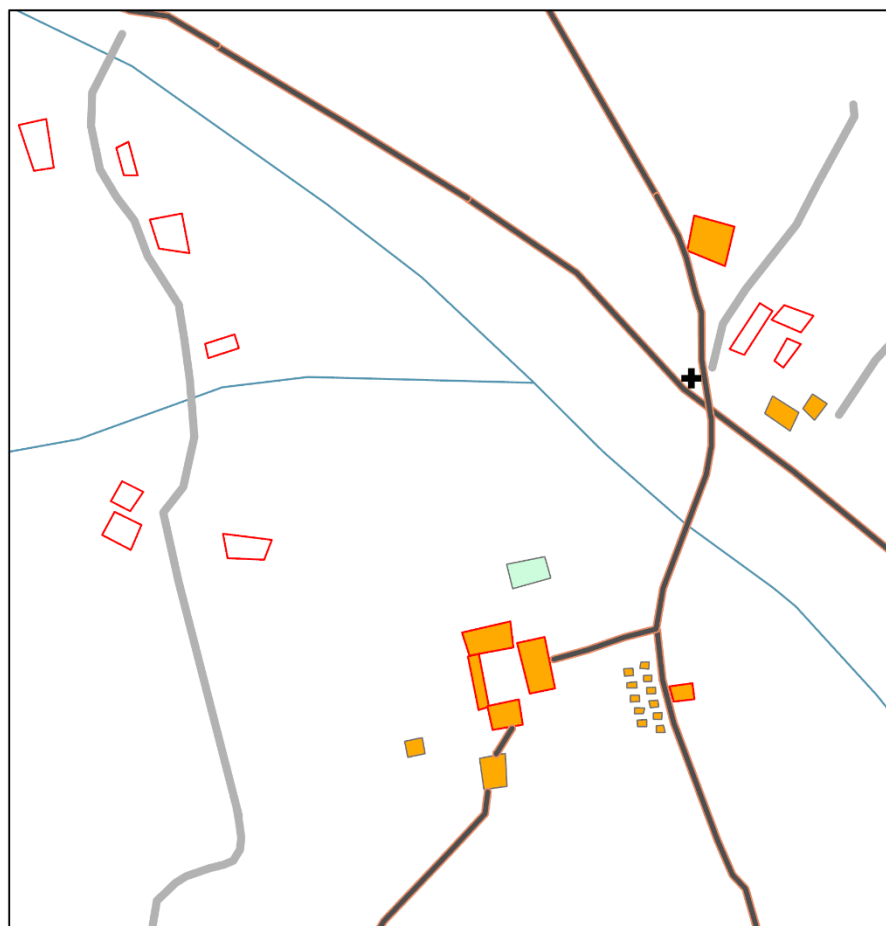
Obrázek 19: Originální mapa stabilního katastru na území Studené Vody v měřítku 1:3000 (ČÚZK, 2023).

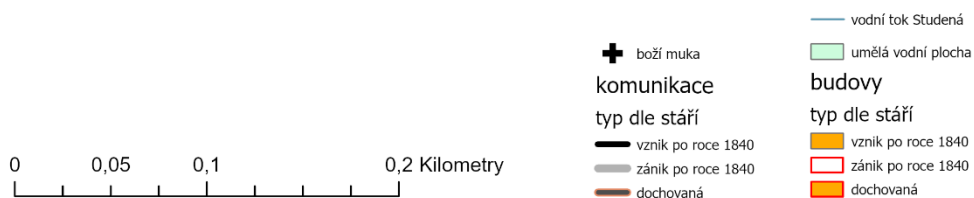
Obrázek 20: Ortofoto mapa ČR na území Studené Vody v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávající stabilní katastr a ortofoto na území Studené vody

Legenda

1: 3000

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 21: Jednoduchý mapový výstup pro území Studené Vody (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.7 Šereč

Obrázek 22: Originální mapa stabilního katastru na území Šereče v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 23: Ortofoto mapa ČR na území Šeřeče v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávací stabilní katastr a ortofoto na území Šeřeče

Legenda

památný strom	vodní plocha
boží muka	vodní nádrž Rozkoš
komunikace	budovy
typ dle stáří	typ dle stáří
vznik po roce 1840	vznik po roce 1840
zánik po roce 1840	zánik po roce 1840
dochovaná	dochovaná

0 0,05 0,1 0,2 Kilometry

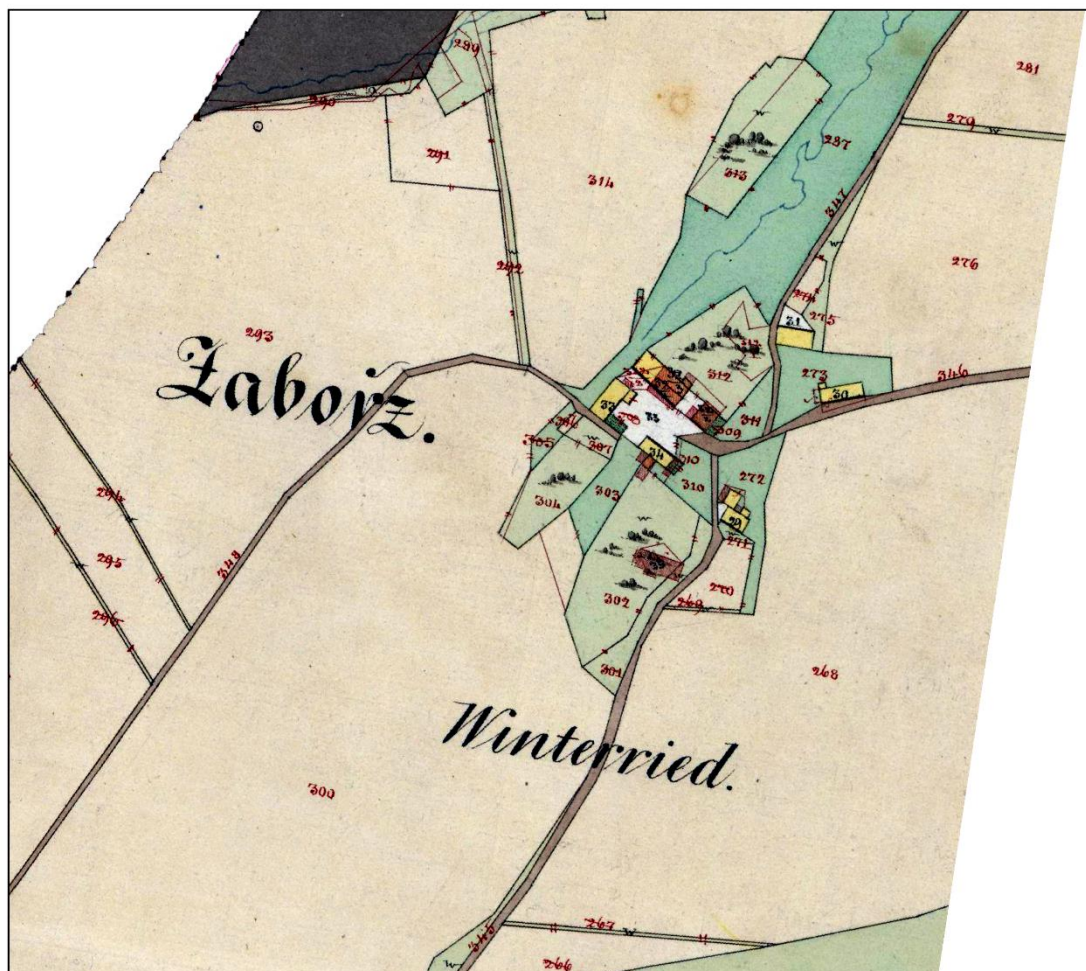
1: 3000

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 24: Jednoduchý mapový výstup pro území Šeřeče (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

9.8 Zábore

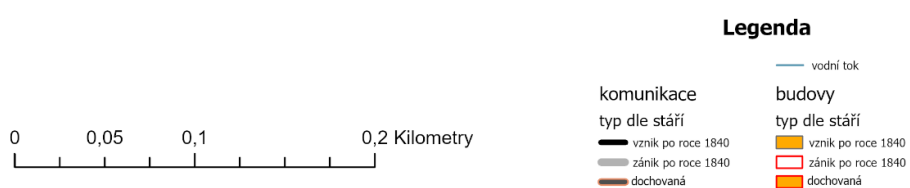
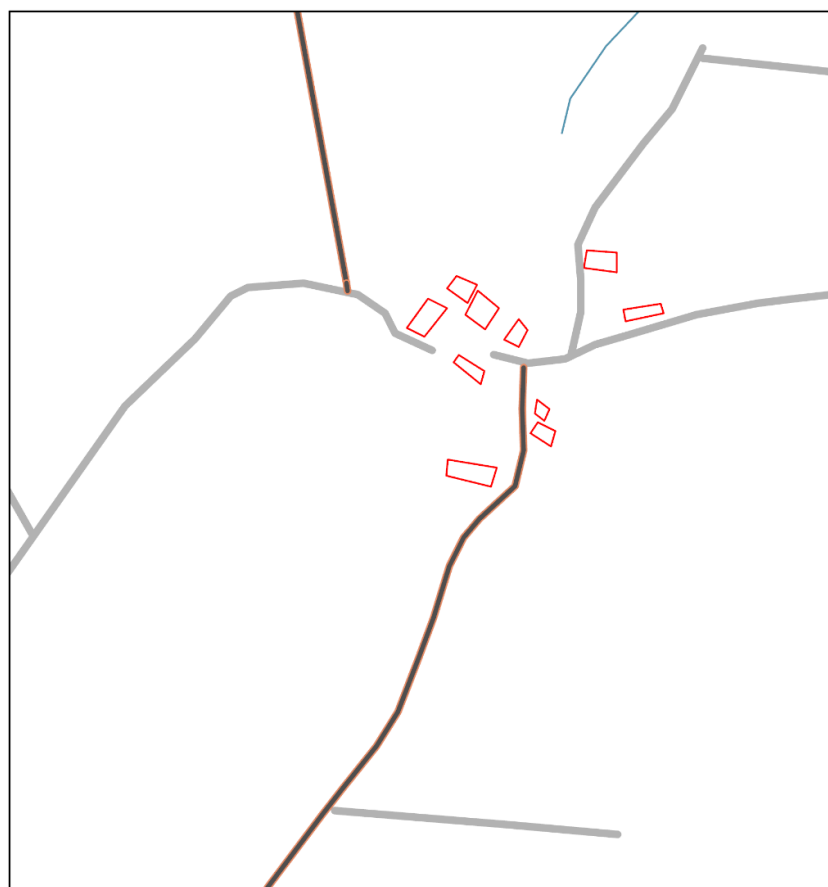

Obrázek 25: Originální mapa stabilního katastru na území Zábore v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 26: Ortofoto mapa ČR na území Zábore v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Situace porovnávající stabilní katastr a ortofoto na území Záboře

0 0,05 0,1 0,2 Kilometry

1: 3000

Matyáš Vích
ArcGIS Pro, ČÚZK
ČZU
2023

Obrázek 27: Jednoduchý mapový výstup pro území Záboře (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Z těchto výstupů se dá konstatovat, že postupem času ve vybraných územích, nikoli celém okrese, zanikaly jak stavby, tak také síť cest je v současnosti méně hustá než v dobách vyobrazených na mapách stabilního katastru. Naopak tyto stavení a cesty jsou v současnosti zarůstány lesy, křovinami či v některých případech zatopeny vodou. Co se týče pozůstatků osad byl pro zvolená území nalezen dostatek důkazů o původním osídlení.

Informace získané z literatury, mapových podkladů i z terénního průzkumu pomohly získat informace ohledně vybraných zaniklých obcí v okrese Náchod po 2. světové válce. Díky zaměření se na několik menších území bylo možné dostatečně zmapovat tato území a jejich dochované relikty, které by mohly být opomenuty při větších mapovacích projektech.

Mapové výstupy z ArcGISu Pro jsou v této bakalářské zjednodušené primárně na budovy, společně s cestními sítěmi, vodními toky a plochami, památnými stromy a na náboženské relikty. Potenciální navazující diplomová práce by si kladla za cíl doplnit výstupy, jak např. o lesy a zemědělské půdy, tak poskytnout detailnější analýzu vybraných území.

10 Diskuse

Je vhodné připomenout, že zvolený okres Náchod vzhledem ke své pohraniční poloze

a historickým souvislostem z ní plynoucích, může přinášet specifické výsledky výzkumů proti celorepublikovým trendům. Pohraniční oblasti totiž dlouhé roky unikaly pozornosti politické, mediální, a tím i zájmu širší veřejnosti. Vzhledem k nestálému osídlení pohraničí mohlo dojít k zapomnění mnoha příběhů, historických faktů či událostí, o kterých se dodnes neví, ale jistě by stály za další výzkum či archivaci pro další generace, nejen této oblasti.

Problematicke zaniklých území po 2. světové válce se věnovali v minulosti i další autoři, z nichž každý může mít jiný cíl, metodický postup, vstupní data či pouze odlišný pohled na danou problematiku. Záleží také na lokalitě, kde se studijní území nachází, je např. rozdíl mezi oblastmi pohraničními a vnitrozemními, je tedy zřejmé, že výsledky mohou být podobné nebo úplně rozdílné. Krajina v čase prochází vývojem a s tím spojenými změnami. Za většinou změn stojí člověk, který krajinu mění a přetváří.

Proces poválečné řízené likvidace celých vesnic a dalších nevyužívaných a neobydlených objektů v pohraničí měl své specifické příčiny a vlastní vývoj, které se v mnohém odlišovaly od dosavadní násilně prováděné a nepřirozené likvidace sídelních jednotek. Nejednalo se v tomto případě ovšem o nějaký izolovaný a výjimečný akt z vůle moci, nýbrž o součást dlouhodobých civilizačních změn a proměn ve vývoji kulturní krajiny (Kovařík, 2009).

Tento vývoj shrnuje také Semotanová (1999): „Na proměně krajiny českých zemí se podílel v minulých staletích kromě přírodních podmínek zejména hospodářský a populační vývoj společnosti, stupeň rozvoje vědy a techniky a mnohé souvislosti politického dění ve střední Evropě. K nejzávažnějším projevům činnosti člověka patřilo neolitické zemědělství, vnitřní a vnější kolonizace, zakládání měst, vznik rybníčních soustav, mýcení lesů, výstavba silniční sítě, vodních cest a železnic, těžba nerostných surovin, urbanizační proces spjatý s růstem obyvatelstva.“

Otázkou k diskusi zůstává, zda zaniklá osídlení revitalizovat, obnovovat, rozvíjet. Pokud ano, tak jako například plán obnovy města Náchod pro lázeňský areál Běloves,

tak jakou formou. Věrně kopírovat a dokonale restaurovat původní stav či skloubit původní podobu současným pohledem na krajinářství, architekturu, památkářství, životní prostředí apod. Za důležité také považují dobře vnímat a zanalyzovat rychle se měnící potřeby, standardy a očekávání společnosti a jejich obyvatel v 21. století. Můžeme pouze spekulovat, zda by případné znovuobnovování zaniklých osídlení bylo místními obyvateli spíše vítáno či nikoliv. Je v současné době vůbec možné najít konsensus mezi potřebami, požadavky, normami oborů jako jsou: ekologie, památkářství, urbanismus, krajinářství, hygiena, ekonomie atd. Do diskuse patří i pohled a přístup potenciálních investorů či donátorů, respektive jejich ochota a výše finančních prostředků. Pro investory je zásadní jejich návratnost, a naopak pro mecenáše je prioritou uchování kulturního a historického dědictví, které má nevyčíslitelnou, respektive jinou než finanční hodnotu. S použitím slov Jana a Medy Mládkových „*Přežije-li kultura, přežije národ.*“

Zajímavým podnětem k této otázce může být i autorova tabulka současného stavu a možného rozvoje vybraných míst.

Obec	Obydleno	Stavby	Inženýrské sítě	Vodní zdroj	Pozemní komunikace	Možnosti rozvoje
Běloves	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano (1)
Domkov	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne	Ne (2)
Feldhofel	Ne	Ne	Ne	Ano	Ne	Ano (3)
Krčmov	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano (4)
Libná	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne (nezpevněná)	Ano (5)
Studená voda	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano (6)
Šeřeč	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne (7)
Záboř	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne (8)

1	Rozvoj balneoturistiky a navázání na tradici lázní Běloves					
2	Rozvoj není možný, území obce se nachází na dně Vodní nádrže Rozkoš					
3	Rozvoj turistiky a využití blízkosti hranic s Polskem a historického města Broumov					
4	Turistické využití blízkosti Teplicko - adršpašských skal					
5	Možnost rozvoje agroturistiky, hlavně v letních měsících					
6	Rozvoj turistiky zaměřený na dětské, školní skupiny					
7	Značná část obce je zatopena vodní nádrží Rozkoš					
8	Vzhledem k absenci inženýrských sítí a vodního zdroje je znovurozvoj území těžko realizovatelný (vysoká finanční náročnost)					

Tabulka 1: hodnocení současného stavu a možného rozvoje

11 Závěr

Jedním ze základních cílů této bakalářské práce bylo uvést stručné informace o okrese Náchod, společně s historickou problematikou, především s ohledem na 2. světovou válku a poválečná období.

Důležitým cílem bylo vytvořit seznam zaniklých obcí v okrese Náchod, konkrétně sídel zaniklých po 2. světové válce. Součástí seznamu jsou i podrobnější informace o jednotlivých sídlech, např. data vzniku i zániku či současný stav lokality. Dalším cílem bylo také zjistit a popsat příčiny zanikání. Jelikož se vybraná oblast řadila mezi Sudety, primární příčinou zanikání bylo poválečné vysídlování Němců.

Ve vybraném okrese jistě zaniklo více obcí či sídel, nicméně pro tuto práci byly vybrány jen ty, které se daly, co nejpřesněji lokalizovat, byl o nich dostatek dostupných informací a autor považoval za přínosné je podrobně zpracovat pro tuto práci.

Do této práce jsem vybral a zpracoval celkem osm sídel. Konkrétně to jsou Běloves, Domkov, Feldhöfel, Krčmov, Libná, Studená voda, Šeřeč a Záboř. Dalšími cíli této práce byly analýzy map stabilního katastru s mapami současnými. K získání originálních map stabilního katastru byl využit Geoportál Českého zeměměřičského ústavu a následné zpracování probíhalo v prostředí ArcGIS Pro, kdy mapové výstupy jsou součástí výsledků této práce. Nedílnou součástí této analýzy byly terénní průzkumy vybraných lokalit, které jsem provedl celkem tři, v letech 2021 a 2022. Průzkumy byly užitečné jak pro mapové výstupy v ArcGIS Pro, tak z nich vzešla osobní fotografická dokumentace, která je taktéž důležitou složkou této práce.

Závěrem práce by bylo vhodné zmínit význam zkoumání historie osídlení a krajiny pomocí starých map a terénních průzkumů. Díky těmto dochovaným mapovým podkladům je možné získat představu o tom, jak vybrané části země vypadaly a jakou roli v krajině sehrály.

Bakalářská práce může být vhodným materiálem pro historiky, archiváře, ovšem i pro širokou veřejnost, pro kterou může přinést zajímavou osvětu o místech, v jejichž blízkosti třeba nedaleko žijí. Tato práce je také využitelná jako pomůcka či návod ke zkoumání historické krajiny v podobném měřítku.

12 Seznam literatury

Odborné publikace

Baštecká L., Čáp J., 1995 – 2018: Stopami dějin Náchodska. Státní okresní archiv Náchod, Náchod.

Bergmann P., 2014: Broumovsko na historických zobrazeních. Juko, 2014

Blažek P., Kubálek M., 2008: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti. Dokořán, Praha.

Cílek V., Mudra P., Ložek V., Špryňar P., Žák V., Obermajer J., Schmelzová R., 2004: Vstoupit do krajiny: o přírodě a paměti středních Čech. Dokořán, Praha.

Černý E., 1979: Zaniklé středověké osady a jejich plužiny, Metodika historickogeografického výzkumu v oblasti Dražanské vrchoviny. Academia, Praha.

Čtvrtečková A., Sádlo V., 2012: Náchod za Protektorátu, Bor, Náchod.

Dimter T., Lisák P., 2011: Adršpašsko. Juko, Náchod.

Feierabend L., 2007: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Stehlík, Volary.

Forman R.T.R., Godron M., 1993: Krajinná ekologie. Academia, Praha.

Gerlach D., 2010: Beyond Expulsion: The Emergence of "Unwanted Elements" in the Postwar Czech Borderlands, 1945-1950. SAGE Publications. 24(2), 269-293.

Haišman T., 1985: Proces formování nových lokálních společností v pohraničí českých zemí po roce 1945. Etnické procesy II. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. Praha: 132–140.

Heroldová I., 1985: Etnické procesy v pohraničí, společnost a kultura. Etnické procesy II. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. 124–131.

Houžvička V., 2005: Návraty sudetské otázky. Karolinum, Praha.

Hraše J. K., 1895: Dějiny Náchoda, Od nejstarších dob až do bitvy na Bílé Hoře, Díl první. Městská rada Náchodská, Náchod.

- Hurbánek P., 2005: Vybrané priestorové atribúty systému osídlenia, ich charakteristiky a miery. Geografie XVI. Geographical aspects of Central European space, Proceedings. Masarykova univerzita, Brno, 222–229.
- Chatelain A., 1998: Patrimoine Rural, Reflet des terroirs. Rempart & Desclée de Brouwer, Paris.
- Jánský Z., 2003: Provodov - Šonov, aneb, Jak se žilo pod Dobenínem. Obecní úřad Provodov - Šonov, Provodov – Šonov.
- Karner S., 2018: Krieg. Folgen. Forschung: Politische, wirtschaftliche und soziale Transformationen im 20. Jahrhundert. Böhlau, Wien.
- Kuna M., 2004: Nedestruktivní archeologie. Academia, Praha.
- Kuna M., Beneš J., Dreslerová D., Gojda M., Hrubý P., Křivánek R., Majer A., Prach K., Tomášek M., Dobeš M., Kolbinger D., Květina P., Laušman J., Matoušek V., 2015: Archeologický atlas Čech, vybrané památky od pravěku do 20. století. Archeologický ústav AV ČR, Praha.
- Kural V., Radvanovský Z., 2002: „Sudety“ pod hákovým křížem. Albis international, Ústí nad Labem 2002.
- Maršíková M., Maršík Z., 2007: Dějiny zeměměřictví a pozemkových úprav v Čechách a na Moravě v kontextu světového vývoje. Libri, Praha.
- Rokoský J., Svoboda L., 2013: Kolektivizace v Československu. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha.
- Samek A., 2001: Vzpomínky na Běloves. Antonín Samek, Náchod.
- Samek A., 2002: Běloveské události roku 1945 očima svědků. Antonín Samek, Náchod.
- Semotanová E., 1999: Proměny krajiny na mapách českých zemí. Historická geografie 30, s. 181-205.
- Schmied W., 1985: Die Gemeinden Merkelsdorf und Liebenau. Heimatkreis Braunau/Sudetenland, Forchheim/Obfr.
- Sommer J. G., Zippe F. X. M, 1836. Das Königreich Böhmen, Statistisch-topographisch dargestellt, Bd. 4. Königgrätzer Kreis, Prag.

Souček J., 2008: Meziměstí: od historie k současnosti. Meziměstí: Město Meziměstí, 2008.

Šimák J. V., 1938: České dějiny, Díl 1. část 5., Středověká kolonisace v zemích českých. Jan Laichter, Praha.

Šimek T., 1989: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Nakladatelství Svoboda, Praha.

Topinka J., 2005: Zapomenutý kraj. České pohraničí 1948-1960 a takzvaná akce dosídlení. Soudobé dějiny 12: 534-585s.

Tuan F., 1975: Place: An Experiential Perspective. Geographical Review, 65(2), 151 – 165.

Wiedemann A., 2016: "Pojď s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Prostor, Praha.

Legislativní zdroje

Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb. z. a n., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Presidentský dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondu národní obnovy.

Sdělení Ministerstva vnitra o změnách v územní organizaci a v názvech obcí a jejich částí, nastalé od 2. ledna 2009 do 1. ledna 2010

Vyhláška č. 72/1945 ze dne 24. září 1945.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Internetové zdroje

AOPK ČR, ©2022: CHKO Náchodsko (online) [cit. 2022-10-23], dostupné z <<https://www.nature.cz/web/chko-Náchodsko>>.

ČSÚ, ©2015: Historický lexikon obcí České republiky - 1869 – 2011 (online) [cit.2023.03.12], dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>>.

ČSÚ, ©2022: Charakteristika okresu Náchod (online) [cit. 2023-03-12], dostupné z <https://www.czso.cz/csu/xh/charakteristika_okresu_nachod>.

ČÚZK, ©2010: Originální mapy stabilního katastru 1:2 880 – Čechy (online) [cit. 2023-03-19], dostupné z <[https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(zaiiaktpzpyjg2yc3sss5svs\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&side=dSady_archiv&metadataID=CZ-CUZK-OMC-R&head_tab=sekce-02-gp&menu=2917](https://geoportal.cuzk.cz/(S(zaiiaktpzpyjg2yc3sss5svs))/Default.aspx?mode=TextMeta&side=dSady_archiv&metadataID=CZ-CUZK-OMC-R&head_tab=sekce-02-gp&menu=2917)>.

English Heritage, ©2019: HISTORY OF GAINSTHORPE MEDIEVAL VILLAGE (online) [cit.2023.03.12], dostupné z <<https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/gainsthorpe-medieval-village/history/>>.

Historický ústav AVČR, ©2016: Co je historická geografie? (online), [cit. 2023-03-12], dostupné z <<https://www.historickageografie.cz/co-je-historicka-geografie>>.

Město Náchod, ©2021: Město Náchod koupilo areál běloveských lázní (online) [cit.2023.03.20], dostupné z <<https://www.mestonachod.cz/zpravodajstvi/zpravodajstvi-detail.asp?id=7343>>.

Mikešová, V., 2012: Metody výzkumu (online) [cit. 2023-03-12], dostupné z <<https://www.archeologienadosah.cz/o-archeologii/metody/metody-vyzkumu>>.

MŽP, ©2000: Evropská úmluva o krajině (online) [cit. 2023.03.10], dostupné z <https://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva>.

Obec Božanov, ©2023: Obec historie (online) [cit.2022.12.19], dostupné z <<https://www.obecbozanov.cz/obec/historie/>>.

Obec Provodov – Šonov, ©2016: Domkov historie (online) [cit.2022.12.27], dostupné z <<https://www.provodovsonov.cz/mistni-casti/domkov/>>.

Obec Šonov, ©2023: ©Obec Šonov – historie (online) [cit.2023.03.18], dostupné z <<https://www.sonov.cz/obec-1/informace-o-obci/historie/>>.

Oswald A., 2013: HISTORY OF WHARRAM PERCY DESERTED MEDIEVAL VILLAGE (online) [cit. 2023.03.12], dostupné z <<https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/wharram-percy-deserted-medieval-village/history/>>.

Raab C., 2003: Bischofstein - Skály (online) [cit. 2023.03.18], dostupné z <<http://www.braunau-sudetenland.de/braunau/staedte/bischof.htm>>.

Raab C., 2003: Libná – Liebenau (online) [cit. 2023.03.18], dostupné z <<http://www.braunau-sudetenland.de/braunau/staedte/lieben.htm>>.

UNESCO, ©2013: Birka and Hovgården (online) [cit.2023.03.12], dostupné z <<https://whc.unesco.org/en/list/555/>>.

Ústav pro studium totalitních režimů, ©2008: Typy JZD (online) [cit.2023.03.18], dostupné z <<https://www.ustrcr.cz/uvod/citanka-kolektivizace/zdruzstevnovani/typy-jzd/>>.

Zaniklé obce, ©2005: Zaniklé obce a objekty (online) [cit. 2023-03-18], dostupné z <<http://zanikleobce.cz/>>.

Ostatní zdroje

Hyklová, D., 1969: Knihovna státního zámku v Náchodě. Praha, Filosofická fakulta UK, katedra knihovnictví a informatiky, (diplomová práce, osobní komunikace 10.2.2023). „nepublikováno“.

Karpíšek J., 2019: Proměny krajiny českých zemí ve druhé polovině 20. století z hlediska významných dějinných procesů (odsun, kolektivizace a jejich odraz na modelových územích). Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Hradec Králové. 308 s. (disertační práce). „nepublikováno“.

Kovařík D., 2009: Demoliční akce v českém pohraničí v letech 1945–1960. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. 190 s. (disertační práce). „nepublikováno“.

Kučera Z., 2006: Zanikání sídel v pohraničí Čech po roce 1945. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha. 115 s. (diplomová práce). „nepublikováno“.

LDF, ©2014: Využití GIS a DPZ pro krajinné inženýrství přednáška č.8 - Letecké laserové skenování, LFD Brno, 36 s.

13 Seznam tabulek

Tabulka 1: hodnocení současného stavu a možného rozvoje (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023)

14 Seznam obrázků

Obrázek 1: okres Náchod na mapě ČR (vlastní tvorba).

Obrázek 2: mapa Protektorátu Čechy a Morava. (online) [cit. 2023.03.20], dostupné z <https://www.dejepis.com/wp-content/uploads/2013/03/ceskoslovensko-mapa_1939-e1379515950691.jpg>.

Obrázek 3: Vybraná území v okrese Náchod (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 4: Originální mapa stabilního katastru na území Bělovsí v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 5: Ortofoto mapa ČR na území Bělovsí v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 6: Jednoduchý mapový výstup pro území Bělovsí (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 7: Originální mapa stabilního katastru na území Domkova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 8: Ortofoto mapa ČR na území Domkova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 9: Jednoduchý mapový výstup pro území Domkova (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 10: Originální mapa stabilního katastru na území Feldhöfelu v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 11: Ortofoto mapa ČR na území Feldhöfelu v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 12: Jednoduchý mapový výstup pro území Feldhöfelu (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 13: Originální mapa stabilního katastru na území Krčmova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 14: Ortofoto mapa ČR na území Krčmova v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 15: Jednoduchý mapový výstup pro území Krčmova (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 16: Originální mapa stabilního katastru na území Libné v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 17: Ortofoto mapa ČR na území Libné v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 18: Jednoduchý mapový výstup pro území Libné (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 19: Originální mapa stabilního katastru na území Studené Vody v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 20: Ortofoto mapa ČR na území Studené Vody v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 21: Jednoduchý mapový výstup pro území Studené Vody (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 22: Originální mapa stabilního katastru na území Šeřeče v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 23: Ortofoto mapa ČR na území Šeřeče v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 24: Jednoduchý mapový výstup pro území Šeřeče (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 25: Originální mapa stabilního katastru na území Záboře v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 26: Ortofoto mapa ČR na území Záboře v měřítku 1: 3000 (ČÚZK, 2023).

Obrázek 27: Jednoduchý mapový výstup pro území Zábore (ČÚZK, vlastní tvorba, 2023).

Obrázek 28: Vila Panzinka (fotografie vlastní)

Obrázek 29: Původní lázeňská budova (fotografie vlastní)

Obrázek 30: Dochované lázeňské objekty (fotografie vlastní)

Obrázek 31: Pohled na původní areál lázní Běloves (fotografie vlastní)

Obrázek 32: Dochované, nefunkční budovy lázní Běloves (fotografie vlastní)

Obrázek 33: Pohled na trosky zbouraných budov lázní Běloves (fotografie vlastní)

Obrázek 34: Cesta k zatopenému Domkovu (fotografie vlastní)

Obrázek 35: Zatopený Domkov (fotografie vlastní)

Obrázek 36: Zrenovovaný původní kříž (fotografie vlastní)

Obrázek 37: Hlavní cesta od Šonova k Feldhöfelu (fotografie vlastní)

Obrázek 38: Kříž v Krčmově (fotografie vlastní)

Obrázek 39: Pohled na okolí Krčmova (fotografie vlastní)

Obrázek 40: Dochované budova bývalé celnice (fotografie vlastní)

Obrázek 41: Chalupa Weineltoových (fotografie vlastní)

Obrázek 42: Zarůstající vyvýšeniny Krčmov (fotografie vlastní)

Obrázek 43: Trosky stavení v Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 44: Trosky stavení v Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 45: Křížení cest v horní části Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 46: Zbytek stavení v Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 47: Smírčí kříž z roku 1790 v Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 48: socha světce v Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 49: funkční hospodářská usedlost v Libné (fotografie vlastní)

Obrázek 50: hospodářská usedlost, letní bufet a erb Libné (fotografie vlastní)

- Obrázek 51: pohled na Studenou vodu od příjezdu (fotografie vlastní)
- Obrázek 52: Původní zděná dvoupatrová budova (fotografie vlastní)
- Obrázek 53: Původní zděná budova s dřevěným přístavkem (fotografie vlastní)
- Obrázek 54: Současné rekreační centrum (fotografie vlastní)
- Obrázek 55: původní dochovaná hasičská zbrojnice (fotografie vlastní)
- Obrázek 56: Boží muka z doby po 1. světové válce (fotografie vlastní)
- Obrázek 57: Zachovalý kříž (fotografie vlastní)
- Obrázek 58: Zachované a obydlené stavení (fotografie vlastní)
- Obrázek 59: Zachované stavení (fotografie vlastní)
- Obrázek 60: Obydlené okolí Šeřeče (fotografie vlastní)
- Obrázek 61: Vstup do zatopené části (fotografie vlastní)
- Obrázek 62: lokace Záboř (fotografie vlastní)
- Obrázek 63: původní lokace Záboř (fotografie vlastní)

15 Přílohy

15.1 Běloves u Náchoda

Obrázek 28: Vila Panzinka

Obrázek 29: Původní lázeňská budova

Obrázek 30: Dochované lázeňské objekty

Obrázek 31: Pohled na původní areál lázní Běloves

Obrázek 32: Dochované, nefunkční budovy lázní Bělaves

Obrázek 33: Pohled na trosky zbouraných budov lázní Běloves

15.2 Domkov

Obrázek 34: Cesta k zatopenému Domkovu

Obrázek 35: Zatopený Domkov

Obrázek 36: Zrenovovaný původní kříž

15.3 Feldhöfel

Obrázek 37: Hlavní cesta od Šonova k Feldhöfelu

15.4 Krčmov

Obrázek 38: Kříž v Krčmově

Obrázek 39: Pohled na okolí Krčmova

Obrázek 40: Dochované budova bývalé celnice

Obrázek 41: Chalupa Weineltových

Obrázek 42: Zarůstající Krčmov

15.5 Libná

Obrázek 43: Trosky stavení v Libné

Obrázek 44: Trosky stavení v Libné

Obrázek 45: Křížení cest v horní části Libné

Obrázek 46: Zbytek stavení v Libné

Obrázek 47: Smírčí kříž z roku 1790 v Libné

Obrázek 48: socha světce v Libné

Obrázek 49: funkční hospodářská usedlost v Libné

Obrázek 50: hospodářská usedlost, letní bufet a erb Libné

15.6 Studená voda

Obrázek 51: pohled na Studenou vodu od příjezdu

Obrázek 52: Původní zděná dvoupatrová budova

Obrázek 53: Původní zděná budova s dřevěným přístavkem

Obrázek 54: Současné rekreační centrum

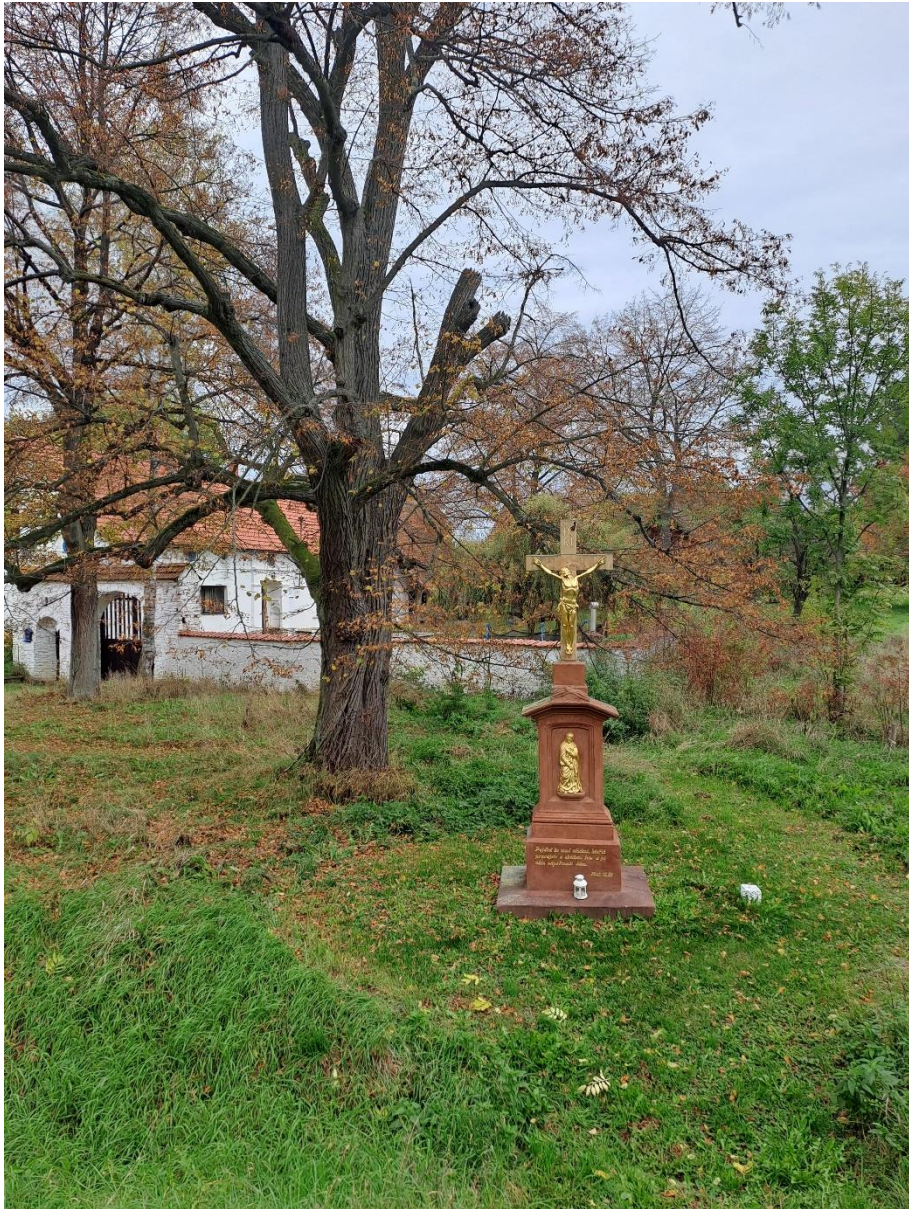

15.7 Šereč

Obrázek 55: původní dochovaná hasičská zbrojnice

Obrázek 56: Boží muka z doby po 1. světové válce

Obrázek 57: Zachovalý kříž

Obrázek 58: Zachované a obydlené stavení

Obrázek 59: Zachované stavení

Obrázek 60: Obydlené okolí Šereče

Obrázek 61: Vstup do zatopené části

15.8 Záběž

Obrázek 62: lokace Záběž

Obrázek 63: původní lokace Záboř